

**Nationaal Hervormingsprogramma Nederland
2005-2008
in het kader van de Lissabonstrategie**

Inhoudsopgave	p. 2
Het opstellen van het Nationaal Hervormingsprogramma in Nederland	p. 3
Hoofdstuk 1 - Structurele Hervormingen in Nederland	p. 4
1.1 Inleiding	p. 4
1.2 Gedeelde uitdaging voor Europa en Nederland	p. 5
1.3 Hervormingen in Nederland	p. 6
1.4 Slotopmerkingen	p. 8
Hoofdstuk 2 - Macro-economisch beleid	p. 9
2.1 Situatie en belangrijkste uitdagingen	p. 9
2.2 Beleid per richtsnoer	p. 9
Hoofdstuk 3 - Micro- economisch beleid	p. 17
3.1 Situatie en belangrijkste uitdagingen	p. 17
3.2 Beleid per richtsnoer	p. 19
3.3 Financiële paragraaf	p. 33
Hoofdstuk 4 - Werkgelegenheidsbeleid	p. 38
4.1 Situatie en belangrijkste uitdagingen	p. 38
4.2 Beleid per richtsnoer	p. 41
4.3 Financiële paragraaf	p. 55
Bijlage 1 - Structurele indicatoren / positie NL	p. 59
Bijlage 2 - EMCO indicatoren	p. 62

Het opstellen van het Nationaal Hervormingsprogramma in Nederland

Het kabinet draagt de verantwoordelijkheid voor inhoud en opstellen van het Nationaal Hervormingsprogramma in het kader van de Lissabonstrategie. De uitvoering van de maatregelen van de Lissabonagenda ligt echter niet alleen bij het Rijk. Regionale en lokale overheden geven ook invulling aan onderdelen van de hervormingsagenda, bijvoorbeeld op het terrein van innovatie, ruimtelijke ordening en achterstandenbeleid. Daarom zijn zij via de reguliere overleggremia betrokken geweest bij het opstellen van het Nationaal Hervormingsprogramma (NHP). Verder hebben de sociale partners een duidelijke eigen verantwoordelijkheid voor de structurele kracht van de Nederlandse economie.¹ Bij het opstellen van het Nationaal Hervormingsprogramma zijn de sociale partners, conform de met de Stichting van de Arbeid (STAR) gemaakte afspraken, in de gelegenheid gesteld te reageren op conceptversies, zonder dat dit heeft geleid tot een tripartiet gedragen stuk. De Ministerraad heeft het NHP definitief vastgesteld.

¹ De bijdrage van sociale partners aan het bereiken van de Lissabon doelstelling is neergelegd in een separaat rapport van de Stichting van de Arbeid: "Bijdrage van de Nederlandse sociale partners aan de realisering van het Nationaal Hervormingsprogramma 2005-2008 in het kader van de Lissabon-strategie".

1 STRUCTURELE HERVORMINGEN IN NEDERLAND

1.1 Inleiding

Na een lange periode van economische neergang zijn de economische vooruitzichten voor Nederland inmiddels verbeterd. Om onze welvaart duurzaam op peil te houden, heeft het kabinet een omvangrijk en ambitieus pakket aan structurele hervormingen geïnitieerd gericht op het versterken van de economische structuur. Daarmee speelt het kabinet in op de verdergaande mondialisering en vergrijzing en worden de randvoorwaarden gecreëerd om de kwaliteit van onze samenleving op de lange termijn te waarborgen.

Verhoging van het groeivermogen is zowel in Nederland als in Europa noodzakelijk om ook voor de toekomst een welvarende, sociale en duurzame samenleving te waarborgen. De Lissabonstrategie is bij uitstek hierop gericht. Nederland onderschrijft de nieuwe aanpak binnen de drie pijlers, die duurzame economische groei en werkgelegenheid centraal stelt. Het helder benoemen van de verantwoordelijke actoren op Europees niveau en in de Lidstaten, zoals in de vernieuwde aanpak van de Lissabonstrategie het geval is, is van belang voor het slagen van de strategie. Afsproken is dat elke Lidstaat driejaarlijks een nationaal hervormingsprogramma opstelt waarin het de maatregelen opneemt die het zelf op nationaal niveau zal uitvoeren. Verder doet elke Lidstaat jaarlijks verslag van deze uitvoering in een implementatierapport. De hervormingsprogramma's van de Lidstaten worden aangevuld met een parallel communautair Lissabonprogramma dat de acties op Europees niveau bevat. De Europese Commissie zal in haar jaarlijkse voorjaarsrapport de uitvoering van de programma's en de voortgang van de Lissabonstrategie beoordelen en bezien of de geïntegreerde richtsnoeren bijstelling behoeven. De Europese Raad van regeringsleiders beslist vervolgens over aanpassing van de richtsnoeren en geeft adviezen aan de Lidstaten en de EU over de manier waarop de Lissabondoelstellingen bereikt kunnen worden.

Het voorliggende Nationale Hervormingsprogramma 2005-2008 gebruikt de *geïntegreerde richtsnoeren voor groei en werkgelegenheid 2005-2008* als leidraad bij het opstellen van het programma. De precieze invulling van het hervormingsprogramma sluit uiteraard aan bij de specifieke sterkten en zwakten van de Nederlandse economie. Het kabinet hanteert in zijn beleid een breed welvaartsbegrip waarin economische groei, sociale cohesie en duurzaamheid een plaats hebben. De focus van het Nationaal Hervormingsprogramma ligt op economische groei en werkgelegenheid en laat zien hoe Nederland deze in de komende jaren wil vergroten.

Dit eerste hoofdstuk van het nationale hervormingsprogramma van Nederland schetst de uitdagingen waarvoor Nederland en Europa zich gesteld zien. Het geeft daarbij een beeld van de bijbehorende Nederlandse hervormingsagenda op hoofdlijnen. De hoofdstukken 2 tot en met 4 gaan vervolgens

meer in detail in op achtereenvolgens het macro-economisch beleid, het micro-economisch beleid en het werkgelegenheidsbeleid.

1.2 Gedeelde uitdaging voor Europa en Nederland

De positie van de Nederlandse economie in Europa lijkt niet ongunstig. Nederland is een relatief rijk land, met een inkomen per hoofd van de bevolking dat ongeveer 10% boven het EU-15 gemiddelde en 24% boven het EU-25 gemiddelde ligt (Eurostat, 2004). En ook in termen van arbeidsparticipatie zijn de Nederlandse prestaties goed: 73% van de beroepsbevolking heeft betaald werk tegen 65% in de EU-15 en 63% in de EU-25 (Eurostat, 2004).

Deze cijfers geven echter niet een volledig beeld van de prestaties van de Nederlandse economie. Na een sterke groei van de economie aan het eind van de jaren negentig (met een BBP-groei van gemiddeld 3,7% per jaar in 1996-2000) is deze groei in de afgelopen jaren teruggelopen tot gemiddeld ½% per jaar (2001-2005). Deze groei ligt ongeveer één procentpunt lager dan die in de andere Lidstaten. Bovendien geeft de hoge arbeidsparticipatie in Nederland een vertekend beeld. Ook Nederland kent een sterke onderbenutting van het arbeidspotentieel. Deze onderbenutting komt niet zo zeer tot uitdrukking in het aantal mensen dat betaald werk verricht maar in het aantal door hen gewerkte uren. Het aantal gewerkte uren per werkende is in Nederland relatief laag vanwege het grote aantal mensen dat in deeltijd werkt, en vanwege de relatief korte voltijdswerkweek. De arbeidsbenutting behoort met gemiddeld 1354 gewerkte uren per persoon tot de laagste in de EU-15. Daar staat weliswaar tegenover dat de arbeidsproductiviteit per gewerkt uur in Nederland tot de hoogste in de Unie behoort, maar ook hier past een kanttekening. De *groei* van de arbeidsproductiviteit (en daarmee de bijdrage aan de economische groei) bleef in de periode 1994-2003 met 0,8% ongeveer één procentpunt achter bij die in de andere EU-15 lidstaten.

Een vergelijking met de VS wijst uit dat Europa de doelstellingen van de Lissabonstrategie nog niet verwezenlijkt. Het huidige inkomensniveau per hoofd blijft in Europa 30% achter bij dat in de VS, en zonder een gedegen structureel hervormingsprogramma neemt deze achterstand toe tot 37,5% in 2020. Ongeveer eenderde van deze achterstand is het gevolg van een lagere arbeidsproductiviteit per uur en tweederde van een lagere arbeidsbenutting. De achterstand groeit bovendien omdat de groei van de arbeidsproductiviteit in de VS hoger is dan die in de EU.

Nederland staat grosso modo voor eenzelfde uitdaging als Europa: een grotere arbeidsparticipatie en een hogere arbeidsproductiviteitsgroei. Deze uitdagingen zijn extra urgent met het oog op de snel naderende vergrijzing in Europa en de globalisering. De vergelijking van Nederland met de EU laat echter ook zien dat de uitdagingen voor Nederland specifieke accenten hebben:

- Arbeidsparticipatie: De geringe participatie in Nederland betreft met name het aantal gewerkte uren én de geringe participatie van bepaalde groepen (vrouwen, allochtonen, ouderen). Dit weerspiegelt het feit dat sociaal-economische instituties in het verleden (meer) werken hebben

ontmoedigd. Het kabinet wil deze institutionele onevenwichtigheid rechtzetten door de prikkel om (meer) te werken te vergroten. Dit betekent dat – net zoals in veel andere Europese landen – ook Nederland maatregelen neemt om de werking van de arbeidsmarkt te verbeteren en de sociale zekerheid meer activerend te maken.

- Het productiviteitsniveau in Nederland is relatief hoog, maar de groei van de arbeidsproductiviteit blijft reeds geruime tijd achter bij het EU-15 gemiddelde en (vooral) de VS. Naast voortdurende aandacht voor werking van markten en voor het wegnemen van onnodige belemmeringen voor ondernemerschap zijn inspanningen ter verhoging van het innovatief vermogen van het Nederlandse bedrijfsleven en ter versterking van de kennisinvesteringen gewenst. In Nederland blijft vooral het aandeel private R&D achter en laat de wisselwerking tussen kennisinstellingen en bedrijven te wensen over. Ook het onderwijs krijgt meer aandacht.
- De Nederlandse prijsconcurrentiepositie is sinds 1997 verslechterd als gevolg van een relatief sterke stijging van de arbeidskosten per eenheid product. Zorgwekkend is dat deze kosten in Nederland in de periode 1997-2004 met 15% sterker zijn gestegen dan in andere EU-lidstaten, en dat er in 2005 en 2006 slechts van een marginale verbetering sprake zal zijn. Herstel van de concurrentiepositie vraagt ook in de komende jaren om een terughoudende loonontwikkeling.

In aanvulling op het voorgaande moet worden geconstateerd dat de Nederlandse economie – net als andere economieën – te maken heeft (gehad) met flinke schokken op de olie-, valuta- en vermogensmarkten en met een terugval in de groei van de (voor Nederland relevante) wereldhandel. De Nederlandse economie is vanwege zijn open karakter erg vatbaar voor de effecten van deze schokken. Dit stelt hoge eisen aan het aanpassingsvermogen van de Nederlandse economie. Bovendien moet recht worden gedaan aan het feit dat houdbare overheidsfinanciën een belangrijke randvoorwaarde vormen voor duurzaam herstel van de economische groei en werkgelegenheid.

De Europese Commissie identificeert twee 'key challenges' voor Nederland, te weten (1) het vergroten van het arbeidsaanbod, en (2) het vergroten van het innovatievermogen. Op grond van bovenstaande overwegingen onderschrijft het kabinet deze uitdagingen. Het heeft daarom een omvangrijk pakket aan maatregelen geformuleerd om zijn ambities te verwezenlijken.

1.3 Hervormingen in Nederland

Het kabinet heeft in de afgelopen jaren een ambitieus hervormingsprogramma in gang gezet gericht op de versterking van de economische structuur (denk bijvoorbeeld aan de ingrepen in de Werkeloosheidswet, de wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering en Vervroegde uittrekking (VUT)/ prepensioen) in combinatie met houdbare overheidsfinanciën. Het maatregelenpakket was (en is) gericht op het groeivermogen en op orde brengen van de overheidsfinanciën. De genomen maatregelen werpen inmiddels hun vruchten af. Daartoe heeft het kabinet in haar eerste jaren fors moeten bezuinigen en lastenverzwaringen moeten doorvoeren. Voor 2006 zet het kabinet in op een

balans tussen begrotingsconsolidatie, economische structuurversterking (via het Fonds Economische Structuurversterking) en koopkracht ondersteuning voor burgers en bedrijven. De genomen maatregelen werpen inmiddels hun vruchten af. Van belang is nu en in de toekomst een balans te blijven vinden tussen begrotingsconsolidatie, economische structuurversterking en lastendruk voor burgers en bedrijven.

Voorbeelden van effecten van het kabinetsbeleid zijn dat de overheidsfinanciën zich in een rustiger vaarwater bevinden, de concurrentiepositie zich op een keerpunt bevindt en de toename van de ouderenparticipatie. Veel andere maatregelen worden in 2006 en 2007 uitgevoerd. In het jaarlijkse implementatierapport zal het kabinet volgen in hoeverre de uitvoering van de hervormingsmaatregelen bijdraagt aan het realiseren van de doelstellingen ten aanzien van participatie en productiviteit. Het kabinet acht daarbij de betrokkenheid van de decentrale overheden, van sociale partners en van andere "stakeholders"- onder erkenning van eenieders verantwoordelijkheid - van groot belang.

Het kabinet richt zich in het nationale hervormingsprogramma op de arbeidsparticipatie en op de groei van de arbeidsproductiviteit. Belangrijke voorwaarde voor het herstel van het groeivermogen van de Nederlandse economie is echter ook een verantwoorde loonontwikkeling. Deze is de verantwoordelijkheid van de sociale partners. Voor een goed herstel van de prijsconcurrentiepositie van Nederland acht het kabinet naleving van de afspraken van het najaarsakkoord van groot belang.

Arbeidsparticipatie

Het arbeidsmarktbeleid van Nederland richt zich op het aantrekkelijk maken van (meer) werken. Dit betekent dat het aantrekkelijker moet worden om (weer) aan het arbeidsproces deel te nemen. Het gaat daarbij vooral om vrouwen (met name de verhoging van het aantal gewerkte uren), allochtonen en ouderen. De fiscale bevoordeling van vervroegde uittreding en prepensioen strookt niet met het doel van een hogere arbeidsparticipatie. Het kabinet beëindigt daarom deze fiscale bevoordeling. Het ondersteunt bovendien de arbeidsparticipatie door de kinderopvang beter toegankelijk te maken. En het maakt de voorzieningen voor werklozen (WW) en arbeidsongeschikten (WIA) meer activerend. Het kabinet kiest daarmee voor een lijn die ook in veel andere Europese landen wordt gekozen en geeft hier ambitieus invulling aan. Het gaat er daarbij om een nieuw evenwicht te vinden tussen rechten en plichten, waarbij inkomensondersteuning wordt verschaft aan hen die deze ondersteuning echt nodig hebben. Tegelijkertijd biedt het kabinet de mogelijkheid voor mensen om zelf voorzieningen te treffen die bijvoorbeeld het combineren van arbeid en zorg beter mogelijk maken (levensloopregeling).

Arbeidsproductiviteit

De groei van de arbeidsproductiviteit in Nederland is het afgelopen decennium teruggelopen. Het kabinet beoogt de vertraging van de arbeidsproductiviteitsgroei om te buigen door gericht beleid ten aanzien van kennis en innovatie. Het publiek gefinancierde onderzoek wordt meer gericht op een betere wisselwerking tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven. Het onderzoek krijgt meer focus

door sleutelgebieden te identificeren die van wezenlijk belang zijn voor de toekomstige ontwikkeling van de Nederlandse economie. Publiek-private samenwerkingsverbanden op deze gebieden moeten de wisselwerking tussen bedrijfsleven en kennisinstellingen sterk verbeteren. Het kabinet neemt bovendien maatregelen om het aanbod van kenniswerkers te vergroten, door beter gebruik te maken van het reeds in Nederland aanwezige potentieel en door meer ruimte te bieden aan buitenlandse kenniswerkers. Additionele investeringen moeten verder het voortijdig schoolverlaten tegengaan. Het kabinet heeft besloten om als gevolg van de extra meevallers in de aardgasopbrengsten voor de Staat een bedrag van 2,3 miljard Euro te investeren in economische structuurversterking.

Kennis en innovatie alleen volstaan niet om de arbeidsproductiviteitsgroei te vergroten. Daartoe is ook een aantrekkelijk ondernemingsklimaat nodig. Een dergelijk ondernemingsklimaat vraagt om een gelijk speelveld, om goed werkende arbeid- en kapitaalmarkten, om een concurrerend fiscaal bestel en een efficiënte overheid. Op al deze terreinen neemt het kabinet maatregelen. Het mededingingsbeleid wordt verder aangescherpt door de toezichthouder meer bevoegdheden te geven. Startende en doorgroeiende bedrijven krijgen gemakkelijker toegang tot durfkapitaal. En het kabinet moderniseert de vennootschapsbelasting door tarief en grondslag meer in lijn te brengen met andere Europese landen. De efficiëntie van de overheid wordt verbeterd door vermindering van de administratieve lasten en de regeldruk.

1.4 Slotopmerkingen

De Lidstaten van de Europese Unie hebben zich gecommitteerd aan een ambitieuze doelstelling om hun economieën dynamischer en concurrerender te maken. Hun hervormingsprogramma's moeten – samen met het communautaire programma – deze ambitie dichterbij brengen. De lidstaten staan daarbij vaak voor dezelfde opgaven. Dit heeft de Europese Raad doen besluiten om op een aantal cruciale beleidsterreinen kwantitatieve doelstellingen te formuleren, waaronder die ten aanzien van de uitgaven aan onderzoek en ontwikkeling (R&D) en ten aanzien van de arbeidsparticipatie. Het kabinet onderkent het belang van deze targets. De doelstelling blijft daarbij onverminderd om in 2010 tot de kopgroep van meest dynamische kenniseconomieën in de Europese Unie te behoren. Het nationale hervormingsprogramma geeft in respectievelijk hoofdstuk 3 en 4 aan op welke wijze het kabinet deze targets relateert aan de doelstellingen die in het nationale beleid op beide beleidsterreinen zijn geformuleerd.

Een toekomstgerichte debat over de sociaal-economische uitdagingen in het licht van de globalisering blijft een actueel thema, zoals ook blijkt uit de speciale aandacht die het Britse Voorzitterschap hieraan besteedt. De hervormingsprogramma's van de Lidstaten staan niet op zichzelf. Lidstaten plukken de vruchten van elkaars succes of ondervinden de nadelen van achterblijvende groei in andere lidstaten. Bovendien staan ze veelal voor dezelfde beleidsopgaven. Dit biedt de mogelijkheid om te leren van elkaars ervaringen. Het kabinet ziet uit naar de hervormingsprogramma's van andere lidstaten.

2 MACRO-ECONOMISCH BELEID

2.1 Situatie en belangrijkste uitdagingen

De Nederlandse economie wordt geconfronteerd met twee kort opeenvolgende perioden van terugval in de economische groei. Na een sterke daling van de groei in de eerste jaren van het nieuwe decennium valt, na een korte opleving, de groei in 2005 terug tot naar verwachting ½%. Voor het komende jaar wordt uitgegaan van een aantrekken van de economische groei tot 2½%.

De versterking van de economische structuur is in deze kabinetsperiode de leidraad voor het beleid. Het kabinet streeft naar herstel van de economische kracht en de concurrentiepositie door hogere arbeidsdeelname, hogere productiviteitsgroei en een verantwoorde ontwikkeling van de lonen. De hervormingsagenda van het kabinet bevat maatregelen om de werkgelegenheid en de arbeidsparticipatie te bevorderen, de kenniseconomie te versterken, mobiliteit mogelijk te maken en de overheidsfinanciën structureel te verbeteren. Het jaar 2006 zal het jaar zijn waarin de overheid de meeste structurele hervormingen implementeert.

Gezonde overheidsfinanciën zijn een belangrijke voorwaarde voor duurzame economische groei. De afgelopen jaren is Nederland er relatief goed in geslaagd om, ondanks de aanzienlijke onverwachte economische tegenslagen, de overheidsfinanciën op orde te krijgen. Het conjunctuorgeschoonde tekort daalde in de periode 2003-2006 met anderhalf procentpunt tot 0,9% BBP. Daarmee voldoet Nederland aan de Europese afspraken voor de overheidsfinanciën. Tegelijk met een dalend beslag van de overheid op de economie, is de kwaliteit van de overheidsfinanciën toegenomen. Dat wil zeggen dat het belang van de structuurversterkende uitgaven in de totale overheidsfinanciën is het afgelopen decennium toegenomen.

De aanzienlijke verbetering van de overheidsfinanciën tijdens deze kabinetsperiode, betekent echter nog niet dat houdbaarheid een vanzelfsprekendheid is. Eind dit jaar zal er meer inzicht zijn in de gevolgen van de vergrijzing voor de houdbaarheid van de openbare financiën als het CPB en de Europese Commissie nieuwe vergrijzingsommen presenteren. In de komende periode is het van belang om de juiste balans te vinden tussen budgettaire consolidatie enerzijds en de ontwikkeling van de lastendruk voor burgers en bedrijven anderzijds.

2.2 Beleid per richtsnoer

Richtsnoer n°1 Zorgen voor de economische stabiliteit die nodig is voor duurzame groei

Economische vooruitzichten

De recent herziene BBP-cijfers en de geraamde groei voor dit jaar betekenen een stijging van het BBP in de periode 2001-2005 met gemiddeld slechts ½% per jaar. In de jaren 2002 en 2003

stagneerde de economie zelfs. In historisch perspectief is dit een magere groeiprestatie. Een bezinning op de structurele werking van de Nederlandse economie was aan het begin van deze kabinetsperiode dan ook onvermijdelijk. In 2004 klom de Nederlandse economie met een groei van 1,7% voorzichtig uit het dal. Voor 2005 wordt echter een terugval van de groei voorzien tot ongeveer ½% door de lagere groei van de relevante wereldhandel, de hoge olieprijs en de nog niet herstelde prijsconcurrentiepositie. Ook de binnenlandse vraag blijft in 2005 achter. In 2006 wordt een aantrekken van de groei verwacht naar 2½%, gesteund door zowel het aantrekken van de binnenlandse vraag als de netto uitvoer. De verwachting is dat bedrijven dit jaar nog slechts ¼% maar komend jaar 8¼% meer investeren dan in het voorafgaande jaar. De stijging van de investeringen in het komende jaar wordt ondersteund door een winststijging in 2005 en 2006. Na uitstel van investeringen in de afgelopen jaren zullen bedrijven de noodzaak voelen om te investeren. Dit jaar wordt nog respijt geboden door de daling van de bezettingsgraad. Een recente CBS enquête onder industriële ondernemers ondersteunt het beeld dat de investeringen aan zullen trekken.

Naast het aantrekken van de investeringen in het komende jaar wordt ook verwacht dat de particuliere consumptie een voorzichtige groei van 1% (geschoond voor invoering nieuwe zorgstelsel) laat zien. De inkomens van gezinnen ontwikkelen zich gunstiger door een stijging van de reële lonen, de groei van de werkgelegenheid en de lastenverlichting. Ook een versnelling van de groei van de wereldeconomie en een aantrekkende groei in de voor de export belangrijke eurozone geeft de Nederlandse economie in 2006 een duw in de goede richting.

De meeste onzekerheden zijn terug te voeren op de internationale ontwikkelingen – olieprijs, kapitaalmarktrente en wisselkoers. Daarnaast blijft voor een kleinere open economie als de Nederlandse de ontwikkeling van de concurrentiepositie van eminent belang. Een verantwoorde loonontwikkeling en hogere productiviteitsgroei zijn zeer belangrijk om de Nederlandse economie te laten profiteren van een wereldwijd verbeterende economie.

Budgettaire vooruitzichten

In 2003 ontwikkelde het overheidstekort zich dusdanig dat de 3%-norm uit het Verdrag van Maastricht werd overschreden. De Ecofin Raad van 2 juni 2004 droeg Nederland daarom op om in lijn met artikel 104.7 van het Verdrag binnen vier maanden maatregelen te presenteren die het tekort in 2005 beneden de 3% zou brengen. Bij de recente revisie van de nationale rekeningen is bevestigd dat het tekort al in 2004 ruim onder de 3% uit is gekomen en wel op 2,1%. Dit is mede te danken aan de bezuinigingen en lastenverzwaring die het kabinet heeft genomen in reactie op de sterk verslechterende overheidsfinanciën in 2003. De lastenverzwaring volgde uit de referentiewaarde voor het begrotingstekort van 2,5% die bij het begin van de regeerperiode was afgesproken.

%BBP	2003	2004	2005	2006
EMU-tekort	3,2	2,1	1,8	1,8
Structureel tekort	2,5	1,4	0,6	0,9

Bron: Miljoenennota 2006

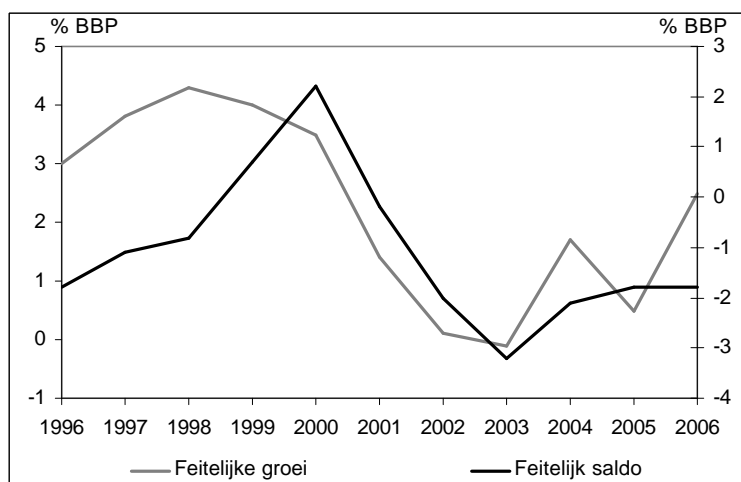
Conjunctuur en begrotingssystematiek

Uitgangspunt in deze regeerperiode was het laten werken van de automatische stabilisatoren aan de inkomstenkant onder twee voorwaarden. De eerste voorwaarde was dat de referentiewaarde voor het EMU-saldo van 2,5% niet werd overschreden. De andere voorwaarde was de verbetering van het structurele tekort met 0,5%. Het begrotingstekort van 3,2% in 2003 maakte ombuigingen en lastenverzwaring onvermijdelijk om de overheidsfinanciën ook op lange termijn houdbaar te doen zijn. Onderstaande tabel toont de tegenvallers en de opeenvolgend genomen beleidspakketten om een al te grote verslechtering van het EMU-saldo te voorkomen.

	2003	2004	2005	2006
Stand regeerakkoord	-1.6	-1.7	-1.2	-0.8
Mee(+)/Tegenvallers(-)	-0.7	-0.9	-0.9	-0.5
Aanvullend beleidspakket MN 2004	0	+0.3	+0.4	+0.4
Stand MN2004	-2.3	-2.3	-1.6	-0.9
Mee(+)/Tegenvallers(-)*	-0.9	-1.2	-1.5	-1.5
Aanvullend beleidspakket MN 2005	0	+0.5	+0.5	+0.4
Stand MN 2005	-3.2	-3.0	-2.6	-2.1
Mee(+)/Tegenvallers(-)	0	+0.9	+0.8	+0.5
PM maatregelen MN	0	0	0	-0.2
Stand MN 2006	-3.2	-2.1	-1.8	-1.8

* Inclusief najaarsoverleg

In de periode 2003-2005 is sprake van een periode met een negatieve en oplopende output gap gecombineerd met ombuigingen en lastenverzwaring. De heroriëntatie aan het begin van de vorige en deze regeerperiode is hier het directe gevolg van. De besluitvorming was gericht op bevordering van groeivermogen op middellange en lange termijn. Op korte termijn heeft het pakket de conjunctuurvertraging enigszins versterkt. Dit effect is echter beperkt. Het CPB schat dat de afspraken aan het begin van deze regeerperiode ertoe leidt dat de economische groei met 0,2%-punt minder toeneemt (CPB 2003/49). Op lange termijn is sprake van gunstige economische effecten.

NB In bovenstaande figuur is de huidige CBS revisie verwerkt. Deze beslaat de periode 2001 - 2004

Richtsnoer n°2. Een duurzame economische en budgettaire ontwikkeling instandhouden, hetgeen een voorwaarde is voor het scheppen van meer banen.

Richtsnoer n°6 Bijdragen tot de dynamiek en goede werking van de EMU

Vergroting van het economische draagvlak voor de collectieve voorzieningen is essentieel om voorbereid te zijn op de vergrijzing en verhoogt de welvaart van de Nederlandse burger. Indachtig deze overtuiging zijn aanzienlijke hervormingen doorgevoerd of staan op het punt om ingevoerd te worden op het gebied van de arbeidsongeschiktheid, de vervroegde uittrekking, de werkloosheidsuitkering (ter bevordering van participatie en houdbare overheidsfinanciën) en de gezondheidszorg (oog op toegankelijkheid en houdbare overheidsfinanciën). Een verdere uitwerking van de arbeidsmarkt- en productmarkthervormingen is te vinden in de hoofdstukken drie en vier. Naast de micro-economische hervormingen van de arbeids- en productmarkten zijn er ook belangrijke structurele hervormingen met een macro-karakter die aansluiten bij richtlijnen 2 en 6. Onderstaand worden deze toegelicht.

Tegelijk met de vergroting van het draagvlak dienen de overheidsfinanciën op een houdbaar pad te komen. In deze kabinetsperiode zijn de overheidsfinanciën en de economie structureel verbeterd. Later dit jaar komen schuldhoudbaarheidsanalyses van het CPB en de Europese Commissie beschikbaar. Ondanks de budgettaire inspanningen zijn er nog risico's voor de houdbaarheid. Één van de neerwaartse risico's voor de houdbaarheid van de overheidsfinanciën op de lange termijn wordt gevormd door de mogelijkheid van een structureel lager renteniveau². De analyses van CPB en de Europese Commissie vormen het uitgangspunt voor een volgend kabinet om de uitdaging van de vergrijzing adequaat het hoofd te bieden.

Vanuit het oogpunt van arbeidsparticipatie is de aandacht die het kabinet besteedt aan een toegankelijke kinderopvang van belang. Door het kabinet wordt de toegankelijkheid van de kinder- en dagopvang vergroot (zie onder richtsnoeren 3 en 5). Voor de uitwerking van de structurele hervormingen op de arbeidsmarkt wordt verwezen naar hoofdstuk 4.

Om de kosten van de gezondheidszorg in de hand te kunnen houden met het oog op de vergrijzing, voert de Nederlandse overheid een nieuw gezondheidszorgstelsel in. Het nieuwe zorgstelsel bevat sterkere prikkels voor kostenbeheersing, terwijl tegelijkertijd toegankelijkheid is gewaarborgd door een acceptatieplicht en zorgtoeslagen voor de lagere inkomensgroepen. Een goede en toegankelijke gezondheidszorg is een belangrijke randvoorwaarde voor een hoge arbeidsparticipatie van de hele beroepsbevolking en die van ouderen in het bijzonder.

Ten einde adequaat toezicht te houden op de financiële positie van pensioenfondsen is een nieuw financieel toetsingskader (FTK) opgesteld. Met het FTK wordt gewaarborgd dat afspraken over pensioenen ook daadwerkelijk kunnen worden nagekomen. In het FTK wordt onder meer bepaald dat (1) de kans dat een fonds een jaar later de onvoorwaardelijke toezeggingen volledig heeft gedekt

minimaal 97,5% is (voor een standaard pensioenfonds betekent dit een dekkinggraad van 130%), (2) de verplichtingen van pensioenfondsen op marktwaarde moeten worden gewaardeerd en (3) de gewekte verwachtingen overeen moeten komen met de financiering en het feitelijk toekennen van voorwaardelijke afspraken.

Terwijl de structureel gezonde dekkinggraad voldoende vertrouwen moet bieden aan de deelnemers in het pensioenfonds, is het tegelijkertijd van belang om procyclische effecten te voorkomen. Immers, toezichteisen bergen het risico in zich in economisch slechte tijden procyclisch uit te werken. Pensioenfondsen (waar werkgevers en werknemers in het bestuur zitten) kunnen dat voorkomen door in goede tijden adequate buffers (eigen vermogen) aan te houden. Daarnaast bevat het FTK enkele bepalingen die procyclische effecten beperken: (1) een toegestane hersteltermijn naar het vereiste pensioenvermogen (voor een gemiddeld pensioenfonds 130%) van maximaal 15 jaar bij onvoldoende buffer, (2) demping van premiefluctuaties door het hanteren van een gedempte disconteringsvoet voor de kostendekkende premie, (3) tot slot geldt dat de toezichthouder- als sluitstuk van het prudentieel toezicht - de mogelijkheid heeft om maatwerk toe te passen.

In de afgelopen jaren hebben sociale partners in veel pensioenfondsen de overgang gemaakt van een (gemitigeerde) eindloonregeling naar een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling. Hierdoor kan het indexatie-instrument worden toegepast op alle opgebouwde rechten, zowel op die van gepensioneerden als van werknemers. Dit vergroot het effect van besluiten door pensioenfondsen over het niveau van indexatie op de dekkinggraad. De consequenties van het beperken van indexatie worden verdeeld over werknemers en gepensioneerden. Een effectief indexatie-instrument is eens te meer van belang nu door de vergrijzing de ratio tussen werkenden en gepensioneerden verslechtert, waardoor het premie-instrument minder effectief wordt bij het oplossen van eventuele vermogenstekorten bij pensioenfondsen.

Richtsnoer n°3. Een efficiënte, op groei en werkgelegenheid gerichte toewijzing van productiemiddelen bevorderen

Richtsnoer n°5. De samenhang tussen macro-economisch beleid, structuurbeleid en werkgelegenheidsbeleid vergroten

In Nederland ontstaat, evenals elders in Europa, steeds meer belangstelling voor de kwaliteit van de overheidsfinanciën. Door relatief sterk stijgende uitgaven aan sociale zekerheid en zorg, mede als gevolg van de vergrijzing, kan beleid ter versterking van de economische structuur onder druk komen te staan.³ Van alle uitgaven die de overheid doet leveren de uitgavencategorieën veiligheid, infrastructuur en onderwijs normaalgesproken de beste condities waaronder de economie kan

² De effecten van een lagere rente op de houdbaarheid zijn zowel positief (lagere rentelasten op staatsschuld) als negatief (verdiscontering toekomstige financieringstekorten en omkeerregel pensioenen).

³ Public Finance Report 2004, Europese Commissie

groeien. Uiteraard moet wel rekening worden gehouden met efficiëntie, effectiviteit en de lastenkant van de uitgaven.

Uitgaven aan infrastructuur en veiligheid groeiden in de periode 1995-2003 meer dan het BBP en ook meer dan de totale overheidsuitgaven, waardoor het aandeel van deze uitgaven in het BBP en de totale overheidsuitgaven steeg. De laatste jaren vertonen ook de uitgaven aan onderwijs een relatief sterke groei. De uitgaven aan zorg zijn in Nederland, evenals in de andere EU-lidstaten, in de periode 1995-2003 relatief sterk gestegen. De uitgaven aan sociale zekerheid zijn in deze periode verminderd.

Verandering 1995-2003 (%BBP)	Nederland	EU-15
? Totale overheidsuitgaven	-7.4	-3.1
? Veiligheid	+0.4	+0.1
? Sociale zekerheid	-2.1	+0.1
? Onderwijs	+0.1	+0.2
? Gezondheidszorg	+0.8	+0.5
? Economische zaken (o.a. infrastructuur)	+0.7	-1.0

Bron: Eurostat

In de aanvullende besluitvorming van het voorjaar en de zomer heeft het kabinet een balans gezocht tussen structurele versterking van de economie en ondersteunen van de koopkracht. Zo is besloten dat Nederland een impuls van € 2,3 miljard zal geven aan de versterking van de economische structuur. Bijna de helft hiervan (€ 1,1 miljard) wordt besteedt aan kennis, innovatie en onderwijs. Investerings in menselijk kapitaal en innovatie passen in het streven naar een hoogwaardige kenniseconomie. Het milieu krijgt een impuls van € 0,7 miljard voor onder andere de invoering van roetfilters voor de verbetering van de luchtkwaliteit en de ontwikkeling en toepassing van biobrandstoffen, waterstoffen en kernfusie. In mobiliteit en ruimte wordt een extra investering van € 0,2 miljard gedaan.

Bovenop de gegeven impuls aan de versterking van de economische structuur vergroot de regering de toegang tot de kinderopvang. In totaal is met deze maatregel een bedrag van € 200 miljoen gemoeid. Beter toegankelijke kinderopvang zal de arbeidsparticipatie van vooral vrouwen ondersteunen. Ook het lesgeld voor 16- en 17-jarigen wordt permanent afgeschaft. Tenslotte worden de uitgaven aan veiligheid permanent opgehoogd met € 0,2 miljard.

De ruimte die de overheid de economie biedt is nadrukkelijk niet alleen afhankelijk van verhoging van de structuurversterkende uitgaven maar ook van een dalende lastendruk. Het kabinet stelt in dit kader voor om met ingang van komend jaar het tarief voor de vennootschapsbelasting te verlagen naar 29,6%. Per 1 januari 2007 wordt de vennootschapsbelasting verder verlaagd naar 26,9%. Ook zal de kapitaalsbelasting per 2006 worden afgeschaft. Deze maatregelen zijn onderdeel van het pakket "*Werken aan Winst*" dat de regering de komende twee jaar wil realiseren om (buitenlandse) investeringen in Nederland een impuls te geven. Deze maatregelen worden overigens voor de bedrijven lastenneutraal doorgevoerd doordat tegelijk de heffingsgrondslag wordt verbreed.

Deze mix van lagere tarieven en een grotere heffingsgrondslag biedt een betere basis voor investeringen en economische groei. Wel worden de lasten voor gezinnen met ingang van komend jaar structureel met € 2 miljard verlaagd. Dit zal via de consumentenbestedingen ook gunstig uitpakken voor de bedrijven.

In de optimale situatie versterken budgettaire consolidatie en structurele hervormingen elkaar. Bij verschillende structurele hervormingen in Nederland is sprake van synergie tussen werkgelegenheidsbeleid, structuurbeleid en overheidsfinanciën. Een goed voorbeeld is de verkorte WW-uitkering. In het nieuwe WW-stelsel is de maximale looptijd van de WW ingekort van 5 jaar naar 3 jaar en 2 maanden. In het hoofdstuk 4 wordt nader ingegaan op de inkorting van de WW-uitkering. De hervorming leidt naar verwachting tot een volume-effect van 42.000 uitkeringen en een budgettair effect van 480 mln. De implementatie is gepland voor 1 oktober 2006. De hervormingen sluiten aan bij het SER advies.

Richtsnoer n°4. Erop toezien dat de loonontwikkeling bijdraagt tot macro-economische stabiliteit en groei

Over de periode 2001-2005 is prijsconcurrentiepositie van Nederlandse producenten substantieel verslechterd met ruim 11%-punt door de appreciatie van de euro en de forse stijging van de arbeidskosten per eenheid product. Ondanks dat de contractlonen vrij snel hebben gereageerd op de werkloosheidsontwikkeling hebben de arbeidskosten (door o.a. labour hoarding en ontwikkeling pensioenpremies) zich echter (te) laat en weinig aangepast. Ondanks een grotere output gap (en employment gap) dan in de ons omringende landen, is de relatieve verbetering van de arbeidskosten pep zeer beperkt.

Over 2005 en 2006 is er ten opzichte van onze concurrenten sprake van een verbetering. De stijging van de loonvoet van bedrijven neemt in 2005 naar verwachting af tot 1¼% en 1% voor 2006. Dit komt door een verantwoorde contractloonstijging en door het neerwaartse effect van enkele stelselwijzigingen op de incidentele loonontwikkeling. De werkgelegenheid in arbeidsjaren blijft in 2005 naar verwachting gelijk. Pas in 2006 zet het herstel van de arbeidsmarkt goed door en stijgt de werkgelegenheid met 1%.

In de kabinetsverklaring bij de verklaring van de Stichting van de Arbeid (beide stukken tezamen vormen het sociaal akkoord 2004) staat dat het kabinet verwacht dat 'op grond van de voornemens van sociale partners in 2005 de contractloonstijging uiterst terughoudend zal zijn'. Voorlopige cijfers wijzen uit dat de gemiddelde contractloonmutatie in 2005 1,19% op niveaubasis (1,03% op jaarbasis) bedraagt. In het sociaal akkoord is ook afgesproken: "De totale ziekengelduitkering aan de werknemer zal over de twee ziektejaren tezamen gemeten niet meer dan 170% van het laatst verdiende loon bedragen. Dit laat onverlet de mogelijkheid om aanvullende specifieke arbeidsvoorwaardelijke afspraken te maken ter stimulering van (versnelde) reïntegratie en

participatie-effecten." In de kabinetsverklaring is aangegeven dat het daadwerkelijk uitvoeren door de CAO-partijen van deze intentie één van de twee noodzakelijke voorwaarden is om – met terugwerkende kracht tot 1 januari 2006 – de uitkering voor volledig duurzaam arbeidsongeschikten binnen de WIA te verhogen met 5%-punt en om premiedifferentiatie (Pemba) af te schaffen.⁴

⁴ De tweede noodzakelijke voorwaarde is dat de instroom in de nieuwe arbeidsongeschiktheidswet (WIA) voor volledig duurzaam arbeidsongeschikten sinds 1 januari 2006 daadwerkelijk beperkt blijft tot 25.000 op 12-maandsbasis, vast te stellen in augustus 2007 op basis van de in juli 2007 beschikbare cijfers.

3 MICRO- ECONOMISCH BELEID

Om duurzame economische groei en werkgelegenheid te bevorderen moet de Nederlandse economie een aantrekkelijk ondernemings- en investeringsklimaat kennen, waarin ondernemingen de ruimte én de bereidheid hebben om economische activiteiten te ontplooiën en toegevoegde waarde en werkgelegenheid te creëren. Kennis en innovatie spelen voor Nederland daarbij een belangrijke rol.

3.1 Situatie en belangrijkste uitdagingen

Kennis en innovatie: motor voor duurzame groei (richtsnoeren 7, 8 en 9)

Tijdens de Barcelonatop in 2002 hebben de EU-lidstaten zich tot doel gesteld om de investeringen in innovatie en onderzoek in 2010 te brengen op gemiddeld 3 procent van het BBP. De Nederlandse R&D-intensiteit bedroeg in 2002 (laatst beschikbare cijfer voor NL) 1,80% BBP. Hiervan wordt 50,0% (0,90% BBP) gefinancierd door het bedrijfsleven, 37,1% (0,67% BBP) door de overheid en 12,9% (0,23% BBP) door andere partijen (o.a. buitenland). Door de relatief lage private R&D blijft Nederland achter bij het gemiddelde voor de EU-25 (1,85% BBP). Nederland heeft als doelstelling om de private R&D-intensiteit te verhogen tot het Europese gemiddelde in 2007. In 2003 bedroeg dit gemiddelde 1,17% BBP. Na 2007 wil het kabinet de stap maken naar de top-5 van de EU. Deze doelstelling is ambitieus, niet alleen omdat ook andere landen streven naar een hogere R&D-intensiteit maar ook vanwege de afwijkende sectorstructuur van de Nederlandse economie (met een relatief grote dienstensector). Daarnaast past de kanttekening dat de R&D-uitgaven een inputindicator zijn. In feite gaat het om wat er met de R&D gebeurt in termen van innovatieve producten en diensten. De prestaties van Nederland in termen van innovatieve output geven een minder negatief beeld. Nederland heeft in vergelijking met andere landen een efficiënt kennisstelsel dat ondanks relatief weinig geld behoorlijk presteert.⁵ Het Nederlandse systeem kent echter ook enkele zorgpunten:

- In het algemeen functioneert het onderwijsstelsel goed. Aandachtspunten zijn de afstand tot de Europese top voor wat betreft het relatief hoge aantal voortijdig schoolverlaters, de duur van de onderwijsdeelname, het gemiddelde opleidingsniveau van de Nederlandse beroepsbevolking en het relatief geringe aantal afgestudeerden in bèta- en techniekrichtingen.
- De kennisontwikkeling is op peil met wetenschappelijk onderzoek van hoog niveau. Het bedrijfsleven innoveert relatief efficiënt en vraagt veel octrooien aan. De zorgpunten betreffen de gebrekkige vertaling van de kennis in nieuwe producten en diensten en de relatief lage private investeringen in R&D.
- De verbindingen in het systeem, de publiek-private relatie en de samenhang tussen onderwijs en onderzoek, zijn nog voor verbetering vatbaar. Door publieke en private inspanningen op het terrein van de kenniseconomie meer gezamenlijk te verrichten kan het rendement van

⁵ CPB studie *Nederlands Onderzoek en Onderwijs in Internationaal Perspectief*: Een verkenning naar de kennisinvesteringquote (KIQ) en de prestaties van de kenniseconomie op hoofdlijnen (2005)

investerings in kennis worden verhoogd. Ondernemers moeten dan wel ook meer ruimte krijgen om de kennis om te zetten in (nieuwe en bestaande) producten en diensten en om die op de markt te brengen.

Een aantrekkelijker plaats om te investeren en te werken (richtsnoeren 10 tot en met 16)

Verbetering van de mogelijkheden om te ondernemen, te investeren en te werken is een belangrijke voorwaarde voor economische groei. Nederland heeft van oudsher een aantrekkelijk vestigingsklimaat. De aantrekkelijkheid is de afgelopen jaren afgenomen, getuige o.a. de daling op de 'growth competitiveness index' van het World Economic Forum. Sinds 2000 is Nederland gedaald van een 4^e naar een 15^e plaats in 2002 (met een recent herstel naar de 12^e plaats in 2004). Het doel is om deze daling in 2008 weer ongedaan te hebben gemaakt.

Het kabinetsbeleid richt zich op het stimuleren van het concurrentie- en vernieuwingsvermogen van de in Nederland gevestigde ondernemingen. Het kent drie hoofdlijnen: (1) randvoorwaarden voor een goed ondernemingsklimaat, (2) versterken van het vernieuwingsvermogen van het bedrijfsleven, en (3) aandacht voor specifieke sectoren, groepen van bedrijven, of regio's.

De acties op deze hoofdlijnen raken aan verschillende richtsnoeren, in het bijzonder die over het bevorderen van R&D en innovatie, het bewerkstelligen van een level playing field, het terugdringen van wet- en regelgeving, het bevorderen van (ook innovatief) ondernemerschap, het streven naar een betere fysieke en digitale infrastructuur, het verbeteren van de werking van de arbeidsmarkt en het vergroten van het menselijk kapitaal. In het ruimtelijke ordeningsbeleid wordt meer prioriteit gegeven aan de ruimtebehoefte van de economie, rekening houdend met de belangen van wonen, recreatie, natuur en landschap.

Voor het bevorderen van een gelijk speelveld worden in 2006 onder meer de bevoegdheden van markttoezichthouders uitgebreid, wordt de positie van de consument versterkt door de oprichting van een consumentenautoriteit en wordt gewerkt aan een beter werkende elektriciteitsmarkt in Noordwest-Europa. Meer ruimte voor ondernemers ontstaat door toegankelijker vergunningen, minder strijdige regels en een overheid die meer regelt langs elektronische weg en minder via papier. Het kabinet besteedt vooral aandacht aan de reductie van administratieve lasten voor bedrijven en burgers met 25 procent. De bereikbaarheid van Nederland, tenslotte, wordt versterkt door het oplossen van knel-punten (o.a. bij mainports en economische kerngebieden) en door beprijzen van mobiliteit. Zowel het innovatievermogen als de aantrekkelijkheid van Nederland voor ondernemers zal verbeteren door een vergaande modernisering van het financiële instrumentarium. De focus hierbij ligt bij het midden- en kleinbedrijf (MKB) en de overgang naar een duurzame economie, met onder meer een duurzame energiehuishouding en duurzame mobiliteit. Daartoe worden milieu-innovaties en energiebesparing gestimuleerd.

Naast de rijksoverheid hebben ook decentrale overheden in Nederland een belangrijke rol in het versterken van het ondernemings- en investeringsklimaat. De bijdrage van provincies en steden

bestaat onder meer uit het stimuleren van (innovatieve) starters waarbij samenwerking met kennisinstellingen wordt gezocht. Decentrale overheden dragen tevens de verantwoordelijkheid om de doorstroming binnen het beroepsonderwijs en de aansluiting op de arbeidsmarkt te verbeteren. Verder verbeteren provincies en steden hun ondernemings- en vestigingsklimaat door de regeldruk te verminderen, bereikbaarheid te vergroten, aantrekkelijke bedrijventerreinen te creëren en leefbaarheid te verhogen.

De betrokkenheid van decentrale overheden zal naar het zich laat aanzien worden vast gelegd in lokale en regionale actieprogramma's gericht op de uitvoering van de Lissabondoelstellingen (voor de G4 staat vast dat er een actieprogramma's komt), De Meerjarenontwikkelingsprogramma's (MOP's) 2005-2009, provinciale beleidsplannen en de gebiedsgerichte economische programma's⁶ vormen de basis voor deze programma's. Het gaat daarbij niet om nieuwe afspraken, maar om een destillatie van bestaande afspraken tussen Rijk en decentrale overheden. Met G4 en indien mogelijk ook met de G27 en de provincies zal het rijk overleggen over monitoring en verslaglegging, Het verankeren van "ownership" op decentraal niveau betekent een krachtige impuls voor de uitvoering van de Lissabonstrategie.

3.2 Beleid per richtsnoer

Richtsnoer n°7 Investerings in O&O verhogen en verbeteren, in het bijzonder in de particuliere sector, met het oog op de totstandbrenging van een Europese kennisruimte.

Richtsnoer n°8 Alle vormen van innovatie vergemakkelijken.

Het kabinet streeft naar een top-5 positie voor Nederland in 2010 binnen Europa in te nemen t.a.v. :

- R&D-uitgaven bedrijven als % BBP (2003: 10^e plaats); tussenstap is in 2007 niveau EU-gemiddelde te bereiken.
- Omzetaandeel nieuwe of verbeterde producten en diensten als percentage van totale omzet (2004: industrie 9^e plaats, diensten: 13^e plaats);
- Aangevraagde Europese octrooien per miljoen personen beroepsbevolking (2004: 4^e plaats);
- Aandeel Kern-HRST⁷ in totale werkgelegenheid (2003: 6^e plaats);
- Aandeel innovatieve bedrijven met samenwerkingsverbanden (in 2000: 6^e plaats);

In 2003 besloot het kabinet tot de oprichting van het Innovatieplatform⁸. Het Innovatieplatform adresseert in haar adviezen de fundamentele vragen in onze kenniseconomie en doet voorstellen om de meer concrete belemmeringen voor innovatie weg te nemen en kansen voor versnelling aan te grijpen. Deze adviezen komen terug in het kabinetsbeleid.

⁶ Pieken In de Delta (2004)

⁷ Human Resources in Science & Technology

⁸ Het Innovatieplatform wordt voorgezeten door de minister-president en bestaat in uit 18 leden. Dit zijn prominente vertegenwoordigers uit het bedrijfsleven, kennisinstellingen en de overheid.

Beleidsmaatregelen

Versterken innovatieklimaat: Om tot de innovatieve voorhoede van Europa te gaan behoren is een gezond en uitdagend ondernemingsklimaat een vereiste. Naast een stabiele macro-economische omgeving (hoofdstuk 2), heldere wet- en regelgeving (richtsnoer 14) en gunstig fiscaal klimaat. Voorbeelden hiervan zijn de intensivering van de WBSO, de voorgenomen verlaging van de vennootschapsbelasting en de voorgenomen afschaffing van de kapitaalsbelasting. De aanwezigheid van voldoende gekwalificeerd personeel (menselijk kapitaal) is een voorwaarde voor een aantrekkelijk ondernemingsklimaat.

Het kabinet vergroot de beschikbaarheid van een hoogopgeleide beroepsbevolking door het huidige potentieel binnen Nederland te vergroten en beter te gebruiken. Het aantal afgestudeerden bèta/techniek groeit weliswaar volgens de doelstelling (15% meer uitstroom hebben van studenten in de hogere bèta- en technische opleiding, ten opzichte van 2000). Het aandeel afgestudeerden bèta/techniek als percentage van het totale aantal afgestudeerden blijft echter vrijwel constant (15,7% in 2000 en 15,8% in 2002). In 2006 wordt daarom de inzet geïntensiveerd. Inhoudelijk en financieel worden bèta- en technische studies aantrekkelijker gemaakt.

De kwaliteit van kenniswerkers wordt verhoogd met opleidingen die ambitieuze en getalenteerde studenten extra uitdagen. Ook vinden er experimenten plaats met *selectie aan de poort* en met collegegelddifferentiatie voor aangewezen opleidingen. Een nieuw promotiestelsel moet het aantal promoties en de kwaliteit van promotieopleidingen verhogen, onder meer door verlenging van de studiefinanciering van de zgn. onderzoeksmaster met één jaar. Het beleid richt zich verder op een beter carrièreperspectief van jonge getalenteerde en creatieve onderzoekers en op hogere participatie in de wetenschap van vrouwen en minderheden. Toegang tot de Nederlandse arbeidsmarkt voor kennismigranten vanuit het buitenland wordt verbeterd, door vereenvoudiging en stroomlijning van administratieve procedures (zie Hoofdstuk 4). In het onderzoeksbestel worden getalenteerde buitenlandse studenten aangetrokken via beurzen en wordt het netwerk van Nederlandse onderwijsondersteunende kantoren in het buitenland uitgebreid. Dit geldt ook voor internationale 'centres of excellence' in het hoger onderwijs.

Meer bedrijven die innoveren: Met een mix van financiële en niet-financiële overheidsinstrumenten wordt aan een klimaat gewerkt dat ondernemers uitnodigt tot het leveren van innovatieve topprestaties. Thema's die dit beleid ondersteunen zijn o.a. Innovatieprestatiecontracten, stimulering van start-ups en het beschikbaar stellen van risicokapitaal (TechnoPartner-programma), ondersteunen van (kennisoverdracht naar) MKB via kenniscentra (Syntens) en gerichte subsidies (vouchers, SBIR), stimuleren private R&D investeringen door fiscale voordelen voor het bedrijfsleven (WBSO) en versterken R&D samenwerking. In de in 2005 gemaakte kabinetsafspraken voor een extra impuls in onderzoek en innovatie is een aantal van deze generieke maatregelen verder geïntensiveerd.

Focus en massa op strategische innovatiegebieden: Het is voor Nederland niet mogelijk om op alle innovatiegebieden de competitie aan te gaan. Nederland kiest daarom voor het investeren in die

gebieden die zorgen voor een versterking van onze concurrentiepositie en die de grootste maatschappelijke opbrengsten opleveren. Daarnaast stimuleert de overheid kennisinfrastructuur en bedrijven om op deze gebieden gezamenlijke onderzoeksprojecten te initiëren, kennis uit te wisselen en tot valorisatie van de opgedane kennis over te gaan. Hiertoe worden de volgende acties ondernomen:

- T.a.v. excellent onderzoek zal het kabinet in 2006 een standpunt innemen over verdere stappen in de richting van een vorm (of vormen) van prestatiebekostiging en de randvoorwaarden hiervoor.
- Stimulering van spin-offs binnen universiteiten. Ook wordt het effectief gebruik van patenten gestimuleerd om zo de kennisuitwisseling tussen universiteiten en het bedrijfsleven te stimuleren.
- Subsidiegelden inzetten op (thematische en regionale) strategische innovatiegebieden. Ook instrumenten met als doel langdurig excellent onderzoek te promoten (ICES-KIS) en vraag en aanbod van ICT bij elkaar te brengen zijn gericht op gebieden van strategisch belang.
- Aanmoedigen Nederlandse deelname aan internationale kennisprojecten (KP7, ERA, networks of excellence) en aansluiting bij internationale kennisclusters zoals Eindhoven-Leuven-Aken.

Sociale innovatie: Het bevorderen van innovatie is meer dan alleen het stimuleren van R&D en het vergroten van het aanbod van kenniswerkers. Innovatie stelt ook eisen aan het vermogen van ondernemingen om met vernieuwing om te gaan. Die vernieuwing betreft niet alleen het product maar vaak ook het productieproces en/of de bedrijfsvoering. Sociale innovatie richt zich op dergelijke vernieuwing van en op de werkplek. Het kabinet beziet samen met de sociale partners, elk vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid, welke mogelijkheden er zijn om sociale innovatie op decentraal niveau te bevorderen.

Recentelijk is de nieuwe opzet van het innovatie-instrumentarium aan het parlement aangeboden. Doel is om tot grotere flexibiliteit en maatwerk voor de behoeften van ondernemers te komen. Het instrumentarium is hiertoe gestroomlijnd en er is meer samenhang tussen de instrumenten. Ook de bereikbaarheid van het instrumentarium is vereenvoudigd door het verminderen van het aantal ingangen (één loket gedachte) en een sterke reductie van de voorbereidingskosten en administratieve lasten. Doel is de vernieuwing van het instrumentarium in de eerste helft van 2006 te implementeren.⁹

Gebiedsgericht beleid: Met het gebiedsgericht economisch beleid is een nieuwe koers ingezet, waarbij de doelstelling is veranderd van het wegwerken van achterstanden naar het benutten van kansen in alle regio's. Een belangrijk onderdeel van de gebiedsgerichte aanpak is het versterken van het innovatiepotentieel in regio's, door een gerichte focus van middelen op een aantal kansrijke innovatieregio's. Rijk en regio werken hierin actief samen. De activiteiten op het terrein van gebiedsgerichte innovatie en het generieke innovatiebeleid versterken elkaar. In 2004 zijn de eerste

⁹ Sterke basis voor topprestaties: vernieuwde EZ-instrumenten voor ondernemers (2005)

projecten gefinancierd in de technologische Topregio Zuidoost Nederland en in Oost Nederland. In 2005 worden ook in de noord- en zuidvleugel van de Randstad innovatieprogramma's opgestart. Vanaf 2007 is het nieuwe gebiedsgerichte beleid volledig operationeel, met een nieuw integraal financieel instrument.

De versterkte inhoudelijke en bestuurlijke samenhang tussen gebiedsgerichte programma's en innovatieprogramma's op centraal niveau onderstreept het belang van steden en provincies in de realisatie van de kenniseconomie. Decentrale overheden faciliteren innovatie ondermeer door samenwerking en clustervorming te stimuleren (overheden, bedrijfsleven en kennis- & onderzoeksinstellingen). Speciale aandacht gaat hierbij uit naar het stimuleren van de creatieve industrie, ondersteunen van technostarters, verschaffen van risicokapitaal voor innovatieve regionale en lokale bedrijven en creëren van innovatieve economische kanszones.

In het centrale overheidsbeleid zijn op een aantal vlakken echter nog beleidstekorten. Met name t.a.v. het uitvoeren van de programmatische aanpak, het verder stimuleren van innovatie door het MKB en het versterken van de grote researchinfrastructuur zijn door extra (financiële) ondersteuning vanuit de overheid concrete resultaten te boeken. Het kabinet geeft vanuit het Fonds Economische Structuur een additionele financiële impuls aan kennis, onderwijs en innovatie van ruim 1 miljard Euro. Hiervan gaat 0,8 miljard naar financiering van toponderzoek en innovatie, zoals bijvoorbeeld het oprichten van een onderzoeksinstituut voor de ontwikkeling van nieuwe geneesmiddelen. 60 miljoen Euro gaat naar innovatievouchers.

Richt snoer n°9 De verspreiding en het doelmatig gebruik van ICT vergemakkelijken en een volledig inclusieve informatiemaatschappij opbouwen

Nederland investeert wel in ICT, maar haalt nog onvoldoende rendement uit deze investeringen in termen van economisch en maatschappelijk nut. Daarom richt de nationale ICT-agenda zich vooral op een betere benutting van ICT. Daarnaast vraagt ook de ICT-basis (communicatie-infrastructuren, ICT-kennis, randvoorwaarden) verdere versterking. De beleidsinzet sluit hiermee aan op en geeft invulling aan het programma i2010, dat in Europees kader wordt ontwikkeld. Voor verbetering van overheidsdienstverlening voor burgers en bedrijven is ICT het instrument bij uitstek om die verbetering te realiseren. Het kabinet beoogt in dit verband ook zelf een directe bijdrage te leveren aan een betere benutting van ICT. Het hanteert daarbij de volgende streefwaarde:

- 65% van de overheidsdienstverlening is in 2007 via internet beschikbaar (begin 2005: 50%).

Beleidsmaatregelen

Betere benutting van ICT: Het kabinet richt zich op eenmalige aanlevering van gegevens, eenduidige elektronische identificatie, de toepassing van ICT in het (semi)publieke domein en consumentenbeleid. Voor de overheid worden elektronische basisvoorzieningen ontwikkeld, zoals een stelsel van basisregistraties met informatie over burgers, bedrijven, percelen, adressen, gebouwen en kaarten,

een elektronische formulierenmachine en unieke identificerende nummers. In 2006 komt er één Burger Service Nummer, in 2007 gevolgd door een uniek Bedrijfsnummer. Alle overheidsinstanties kunnen die nummers gebruiken. Burgers kunnen in 2005 met één gebruikersnaam en wachtwoord inloggen op de websites van overheidsinstanties, bedrijven uiterlijk 2007. Eind 2006 wordt een elektronische Nederlandse identiteitskaart geïntroduceerd. Verder wil het kabinet met innovatieve ICT-toepassingen en -diensten bijdragen aan het oplossen van maatschappelijke problemen in het verkeer, onderwijs, veiligheid en zorg. Er komt verder één consumenten aanspreekpunt én verplichte onafhankelijke geschillenbeslechting, om de keuzevrijheid van de ICT-consument te beschermen en inbreuk op zijn rechten te bestrijden.

Versterking van de ICT-basis: Het beleid richt zich op sneller internet, veiligheid en betrouwbaarheid en standaardisatie. Burgers, bedrijven en instellingen kunnen een substantieel snellere internetaansluiting krijgen. 'Connecting the Dots' is een nationale experimenteeromgeving voor innovatieve breedbandige netwerken en ICT-diensten. Om Spam te bestrijden zal het Opt-in regime ook gaan gelden voor zakelijke gebruikers. Er mogen dan alleen reclameboodschappen worden verzonden met toestemming vooraf van de geadresseerde. Cybercrime wordt aangepakt ten behoeve van veilig ondernemen, criminaliteitsbeheersing en terrorismebestrijding. De wetgeving wordt aangepast aan de eisen van de digitale omgeving. Om de gegevensuitwisseling binnen de overheid en tussen overheid, burgers en bedrijven te vergemakkelijken komen er een standaardisatieraad en -forum. Binnen eNorm worden technische afspraken gemaakt over interoperabiliteit en communicatie-infrastructuren.

Internationale samenwerking: Nederland zet zich in voor een sterke Europese ICT-agenda (i2010). Daarbij richt het kabinet zich met name op interoperabiliteit, veiligheid en vertrouwen, ICT in de publieke sector, breedband en effectieve benutting van R&D-fondsen.

Richtsnoer n°10 *De concurrentievoordelen van de industriële basis versterken*

Het kabinet onderkent dat de industrie een belangrijke pijler vormt voor de Nederlandse economie en geeft daarom meer aandacht aan de concurrentiekracht van deze sector. Het beleid richt zich daarbij vooral op het bevorderen van R&D en innovatie, betere marktwerking, betere regelgeving, het bevorderen van ondernemerschap, een betere fysieke en digitale infrastructuur, verbeterde arbeidsmarktwerking en het vergroten van het menselijk kapitaal. Daarnaast richt het kabinet de aandacht op specifieke sectoren of regio's. Het ruimtelijke orderingsbeleid is parallel aangepast om deze hoofdlijnen ruimtelijk mogelijk te maken.

Beleidsmaatregelen

Ontwikkeling van specifieke technologieën en markten: In het kader van publiek-private samenwerking, regionale en lokale clustervorming en de zogeheten European Technology Platforms, geeft het kabinet op verschillende manieren invulling aan de ontwikkeling van nieuwe technologieën

en markten. Zo vindt concentratie van middelen plaats op die sleutelgebieden die naar verwachting een grote bijdrage leveren aan de concurrentiekracht van het in Nederland gevestigde bedrijfsleven (zie hiervoor onder richtsnoeren 7 en 8). Om de mogelijkheden in sleutelgebieden te verzilveren en excellentie te bewerkstelligen, kiest het kabinet voor een programmatische aanpak. Daarbij ontwikkelen bedrijven, kennisinstellingen en overheid gezamenlijk de potentiële sterktes in de Nederlandse economie verder.

Aansluiten op Europese sterktes: Nederland zal voorts aansluiten bij de ontwikkeling van Europese sterktes, in het bijzonder de lucht- en ruimtevaart en de scheepsbouw. Het kabinet stimuleert Nederlandse bedrijven om deel te nemen aan Airbusprogramma's op het gebied van civiele vliegtuigontwikkeling. In de periode 2006-2010 is een bijdrage aan het bedrijfsleven in de vorm van kredietfinanciering voorzien. Daarnaast richt het beleid zich op het versterken van specifieke nichegebieden op luchtvaartgebied middels toegesneden onderzoeksprogramma's. Versterking van de Nederlandse positie binnen de Europese ruimtevaart vindt onder andere plaats door toepassing van innovaties uit de ruimtevaart op maatschappelijke terreinen zoals mobiliteit (datagebruik van Galileo voor navigatie en positionering), milieu (GMES voor monitoren milieu) en veiligheid.

De Start Borgstellingsregeling Scheepsnieuwbouw in 2005 is onderdeel van de nationale invulling van het Europese Commissie programma Leadership 2015 dat in nauw overleg met de sector (scheepswerven, maritieme toeleveranciers, kennisinfrastructuur en vakbonden) is uitgewerkt. Het instrument komt tegemoet aan het knelpunt dat deze sector zowel op nationaal als Europees niveau onvoldoende toegang heeft tot de kapitaalmarkt. Het garantieplafond voor 2006 bedraagt € 1 miljard.

Parallel wordt het ruimtelijke ordeningsbeleid aangepast aan de gewijzigde vraag naar ruimte. Hier wordt prioriteit gegeven aan de stimulering en herstructurering van stadscentra, de ontwikkeling van bovenregionale bedrijventerreinen, de samenhang tussen nationale en regionale investeringen in infrastructuur en de ontwikkeling van samenhangende groenstructuren om de stad.

Richt snoer n°11 Duurzaam gebruik van hulpbronnen aanmoedigen en de synergie tussen milieubescherming en groei versterken

Het kabinet streeft naar ontkoppeling van economische groei en milieudruk, zodat een hoog niveau van bescherming en verbetering van de kwaliteit van het milieu kan samengaan met economische groei en werkgelegenheidscreatie. Elementen waarop het beleid zich richt zijn het stimuleren van eco-efficiënte innovaties die goed zijn voor het milieu én de economie, het verduurzamen van de energiehuishouding en evenwichtig en duurzaam gebruik van de beschikbare ruimte.

Het kabinet hanteert de volgende doelstellingen:

- Aandeel duurzame elektriciteitsproductie: 9% in 2010 (in 2004: 4,5%);
- Aandeel duurzaam energieverbruik: 10% in 2020 (in 2004: 1,8%);
- Energiebesparing: toename van huidige 1,0%, tot 1,3% in 2008 en 1,5% in 2012;

- Emissie van broeikasgassen: reductie van 6% gemiddeld in de periode 2008-2012 t.o.v. 1990.
- Alle overheidsaankopen in 2010 duurzaam, tenzij er redenen zijn af te wijken. (in 2003: 20%).

Beleidsmaatregelen

Eco-efficiënte innovaties: naast het algemene innovatiebeleid stimuleert het kabinet eco-efficiënte innovaties specifiek door het vergroten van het economische rendement van (investeringen in) deze innovaties. Instrumenten zijn financiële bijdrageregelingen, onderzoeksprogramma's en vormen van internaliseren van milieukosten, zoals de vergroening van het belastingstelsel, het heroverwegen van niet-duurzame subsidies en de invoering van verhandelbare emissierechten.

Het ondersteunen van kennisontwikkeling met betrekking tot duurzame innovatie komt dergelijke innovaties ten goede. Voorbeelden hiervan zijn voorstellen voor (publiek-private) technologische topinstituten (TTI's) voor waterzuivering, scheidingstechnologie (minder afvalstoffen en minder energieverbruik) en witte biotechnologie (terugdringen gebruik chemicaliën, vervangen fossiele grondstoffen door hernieuwbare grondstoffen).

Om duurzaam inkopen en aanbesteden te realiseren wordt nog in 2005 een programma ontwikkeld gericht op duurzame bedrijfsvoering door overheden. Een nog te ontwikkelen extra pakket aan duurzaamheidsmaatregelen richt zich op knelpunten op het vlak van milieu en economie. Het gaat hierbij vooral om maatregelen rond energieopwekking en energiebesparing, mobiliteit en luchtkwaliteit. Het kenniscentrum Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen stimuleert verduurzaming van de bedrijfsvoering door het bedrijfsleven.

Duurzame energiehuishouding: Naast versterkte internationale oriëntatie van het algemene Nederlandse energiebeleid neemt het kabinet nationaal maatregelen ten behoeve van de transitie naar een duurzame energiehuishouding om ook op langere termijn te kunnen voldoen aan de meervoudige doelstelling van het energiebeleid (leveringszekerheid, prijs- en milieukwaliteit).

Het kabinet overweegt een systeem van verhandelbare energiebesparingscertificaten ter verhoging van het jaarlijkse energiebesparingstempo. De productie van duurzame elektriciteit wordt gestimuleerd door middel van de subsidieregeling MEP, de fiscale Energie InvesteringsAftrek en het verbeteren van de vergunningverlening voor windenergie en biomassa. Met het oog op de ontwikkeling van windenergie op zee, wordt het Near Shore Windpark Egmond ondersteund en verder onderzoek naar duurzame energie gestimuleerd. Ook wordt gewerkt aan de toepassing van biomassa en biotechnologie voor non-foodproducten en energieopwekking.

Om de energieambities waar te maken, richt te aanpak van het kabinet zich op de lange termijn aanpak energietransitie (systeeminnovatie) en de Energie Onderzoekstrategie (energie-innovaties). De concrete activiteiten in het kader van Energietransitie richten zich na identificatie samen met marktpartijen op zes thema's, te weten (1) efficiënt en groen gas, (2) ketenefficiëntie, (3) groene grondstoffen, (4) duurzame mobiliteit, (5) duurzame elektriciteit en (6) schoon fossiel. Voor deze terreinen zijn voor 2020-2030 ambities en hierop afgestemde ontwikkelingsopties (transitiepaden) geformuleerd. In 2005/2006 wordt gestart met experimenten. Lange termijn onderzoek moet het

doorlopen van vervolgfases van Energietransitie mogelijk maken, leidend tot verbetering van functionaliteit en prijs-kwaliteitverhouding. Vanaf najaar 2004 zijn er 5 meerjaren onderzoeksprogramma's van start gegaan.

Duurzaam ruimtegebruik: In een dichtbevolkt land als Nederland is duurzaam ruimtegebruik van belang. Het beleid richt zich, mede ter versterking van het vestigingsklimaat, op bundeling en verdichting in en om steden, samen met de ontwikkeling van natuur- en recreatiegebieden. Naast de aankoop van natuurterreinen ten behoeve van het realiseren van de Ecologische hoofdstructuur, vindt intensivering plaats van particulier en agrarisch natuurbeheer. Dit zal een bijdrage leveren aan de realisatie van een vitaal en leefbaar platteland.

Het kabinet geeft vanuit het Fonds Economische Structuur een additionele financiële impuls aan milieu en duurzaamheid van 700 miljoen Euro. Hiervan gaat 400 miljoen naar luchtkwaliteit en 300 miljoen naar een brede duurzaamheidsenveloppe waaruit verschillende initiatieven kunnen worden bekostigd (evt. met cofinanciering vanuit bedrijfsleven), zoals natuur en milieu en de transitie naar een duurzame energiehuishouding (waaronder kennisontwikkeling en demonstratieprojecten rond schoon fossiel, waterstof, energy-efficiency, biobrandstoffen, kernfusie).

Richtsnoer n°12 De Interne Markt uitbreiden en verdiepen

Nederland had een tekort bij de omzetting (implementatietekort) van Europese richtlijnen in nationaal recht dat hoger was dan het maximum van 1,5%, dat de Europese Raad sinds 2002 had afgesproken. Zo was op 1 juni 2005 meer dan de helft van de op dat moment van kracht zijnde richtlijnen van het Actieplan voor Financiële Diensten (FSAP) niet tijdig geïmplementeerd. Ook voldeed Nederland niet aan de 0%-doelstelling van de Raad ten aanzien van de omzetting van interne marktrichtlijnen waarvan de implementatietermijn al meer dan twee jaar was verlopen. De ingezette maatregelen hebben al geleid tot een significante daling van de Nederlandse implementatietekorten. De achterstand van Nederland bedroeg in januari 2005 nog 2,0% en in juni 1,6%. Aan de 0% doelstelling voor richtlijnen waarvan de implementatietermijn meer dan twee jaar verlopen is, voldoet Nederland nog niet. Naar verwachting zal dat begin 2006 wel het geval zijn. Het kabinet beoogt:

- Najaar 2005 te voldoen aan de 1,5% doelstelling, daarna tekort nog verder reduceren.

Beleidsmaatregelen

Het kabinet besloot in 2004 tot aantal maatregelen, die op verschillende wijze het inlopen van de achterstand en spoedige behandeling van implementatiewetgeving in het algemeen stimuleren. Er zijn actieplannen opgesteld gericht op het terugbrengen van de huidige achterstand. Implementatiewetgeving wordt via een verkorte procedure in de Ministerraad geagendeerd en ten opzichte van wetgeving van nationale oorsprong met voorrang in het parlement behandeld. Het parlement wordt in een vroeg stadium betrokken bij de totstandkoming van richtlijnen die later in

formele wetgeving geïmplementeerd moeten worden. Adviezen en toetsingen door adviescolleges en overige organen worden tijdig aangevraagd en het voortgangsbewakingsstelsel (early warning) verbeterd. Met deze maatregelen zal naar verwachting de resterende achterstand snel kunnen worden ingelopen .

Op het terrein van de financiële markten is met name op toezichtsterrein veel gebeurd om het toezicht beter te laten aansluiten bij nieuwe marktontwikkelingen. Op EU-niveau is het Financial Services Action Plan afgerond, wat tot een reeks van Europese richtlijnen heeft geleid die op nationaal niveau geïmplementeerd moeten worden en die tot doel hebben de gemeenschappelijke markt voor financiële diensten binnen de EU een forste stap dichterbij te brengen. Op het ogenblik wordt op Europees niveau gesproken over de volgende stappen die nodig zijn om de markt voor financiële diensten verder te integreren. Onder andere de wijze van samenwerking en afstemming tussen de verschillende nationale toezichthouders staat daarbij centraal.

Binnen Nederland heeft in de afgelopen jaren een substantiële hervorming van het toezicht plaatsgevonden, waarbij het sectorale toezicht is omgevormd tot een systeem van functioneel toezicht. Door toezicht per toezichtstaak cross-sector uit te voeren wordt beter aangesloten bij de huidige marktontwikkeling waarbij grenzen tussen financiële sectoren vervagen en combinaties van bank-, verzekerings- en beleggingsproducten gebruikelijk zijn geworden. Ook wordt zo beter aangesloten bij de ontwikkeling van financiële conglomeraten in Nederland, waarbij bank-, verzekerings- en effectendiensten onder één dak worden aangeboden. Met één prudentiële en één gedragstoezichthouder kan effectiever en efficiënter toezicht op dergelijke conglomeraten worden gehouden. Hiermee sluit het toezicht aan bij de marktontwikkelingen en is ondersteunend voor verdere ontwikkelingen.

Richtsnoer n°13 Zorgen voor open, concurrerende markten binnen en buiten Europa, de vruchten van de mondialisering plukken

Een goed functionerende economie kan niet zonder goed werkende markten. Het kabinet werkt aan versterking van de economische structuur en het concurrentievermogen in goed evenwicht met het waarborgen van publieke belangen.

Beleidsmaatregelen

Gelijk speelveld: Nederland spant zich in voor het bevorderen van concurrentie op (semi-publieke) markten. Overheidsacties die hierbij horen zijn onder meer: (1) het splitsen van energiebedrijven in distributie en productie, handel en levering, (2) het slechten van handelsbarrières op de gas- en elektriciteitsmarkt in Noordwest-Europa (marktplaats voor onbalans- en korte termijnvermogen in Nederland, België en Frankrijk, zie ook richtsnoer 16), (3) het frequentie- en nummerbeleid in de telecom sector, (4) de behandeling en uitvoering van de nieuwe postwet, (5) de herziening van de wetgeving inzake aanbestedingen door overheid en speciale sectoren middels een nieuwe raamwet Aanbesteden, (6) de introductie van gereguleerde marktwerking in de zorg, waardoor de

mogelijkheden voor concurrentie tussen bestaande aanbieders en de toetreding van nieuwe aanbieders worden vergroot, (7) het opnemen van gedragsregels in de mededingingswet ter voorkoming van marktverstoring door overheidsondernemingen en bevoorrechte private ondernemingen (wetsvoorstel Markt & Overheid), (8) experimenten in het Hoger Onderwijs met een Open Bestel waarin private partijen ook voor publieke bekostiging in aanmerking kunnen komen; bekostiging van het Hoger Onderwijs zal meer vraaggestuurd vormgegeven worden.

Toezicht: Nederland vergroot de bevoegdheden van de Nederlandse Mededingsautoriteit (NMa), Autoriteit Financiële Markten (AFM) en andere toezichthouders. Bovendien wordt het nieuwe Nederlandse zorgstelsel versterkt met een eigen toezichthouder (Nederlandse Zorgautoriteit - NZa). Daarnaast wordt gewerkt aan het optimaliseren en transparant maken van het dataverkeer tussen netwerkbeheerders en toezichthouders op de energiemarkt.

Betere positionering van de consument: Een nieuwe toezichthouder gaat klachten van groepen consumenten behandelen en optreden tegen oneerlijke handelspraktijken. De consumentenautoriteit mag in bepaalde gevallen een boete of dwangsom opleggen. Verder wordt de werking van geschillencommissies verbeterd door het vergroten van de dekkingsgraad en het versnellen van de afhandeling van geschillen. Ook wordt er in 2006 gewerkt aan betere consumentenbescherming op markten in transitie. De overheidswebsite kiesbeter.nl draagt bij aan transparantie in de gezondheidszorg. Bezoekers kunnen tarieven vergelijken van een aantal veelvoorkomende ziekenhuisbehandelingen en vinden informatie over medicijnkosten en zorgverzekeringen. De positie van de consument op de telecom markt wordt versterkt met acties als verplichte alternatieve geschilbeslechting, het tegengaan van stilzwijgende contractduurverlenging en maatregelen rond slamming en spam. Uitgegaan wordt van zelfregulering, met een stimulerende en ondersteunende rol van de overheid. Waar nodig komen toezichthouders in actie.

Richt snoer 14 Het bedrijfsklimaat aantrekkelijker maken en het particuliere initiatief stimuleren door betere regelgeving

Reductie van de regeldruk voor bedrijven is een centraal element in het verbeteren van het ondernemingsklimaat voor nieuwe en bestaande bedrijven. Het gaat hierbij met name om het terugdringen van administratieve lasten, het oplossen van tegenstrijdige regelgeving en het vereenvoudigen van vergunningenprocedures. Het kabinet hanteert als kwantitatieve doelstelling:

- 25% lagere administratieve lasten in 2007 t.o.v. 2002. (netto reductie van ruim € 4 miljard)

	2003	2004	2005	2006	2007
Netto reductie (in €mrd.)	0,3	0,9	1,7	3,0	4,1

Beleidsmaatregelen

Reductie administratie lastendruk. Het kabinet heeft in maart 2005 het definitieve pakket maatregelen gepresenteerd. Alle departementen hebben een actieplan opgesteld om op hun

beleidsterreinen een reductie van 25% te bereiken. Voor elk departement is bovendien een maximum aan administratieve lasten vastgesteld en departementen moeten zelf compenseren bij nieuwe administratieve lasten op hun beleidsterrein. De inzet van ICT levert een belangrijke bijdrage aan vermindering van administratieve lasten.

De maatregelen betreffen onder meer:

- Lonen, premies en belastingen: een uniforme berekeningswijze loonheffing en premieheffing en eenmalige gegevens aanlevering door bedrijven aan de overheid (operatie Walvis-SUB, per 1 januari 2006). Invoering van elektronische facturering en verplichte elektronische aangifte van omzet, inkomsten- en vennootschapsbelasting.
- Rechtsvormen en verslaglegging: een Nederlandse standaard voor financiële verantwoordingen van ondernemingen aan de overheid en herziening van het BV-recht.
- Veiligheid en risico: reductie van de administratieve lasten van de regelgeving ten aanzien van de arbeidsomstandigheden. Naar verwachting neemt die regelgeving met eenderde af.
- Ruimtelijke omgeving: een integrale vergunning op het gebied van bouwen, ruimtelijke ordening en milieu. De milieuvergunningplicht voor een groot aantal activiteiten wordt bovendien vervangen door een stelsel van algemene regels.
- Zorg: invoering van een nieuw zorgstelsel dat leidt tot minder regels en betere stroomlijning in vastleggen en uitwisselen van informatie; vereenvoudigen en afschaffen van procedures rondom de bouw van instellingen.

Tegenstrijdige regelgeving: Ondernemers melden praktijkervaringen via het Meldpunt Tegenstrijdige Regelgeving aan het Ministerie van Economische Zaken. Omdat de oorzaak vaak ligt bij tegenstrijdige interpretatie van regelgeving op lokaal/gemeentelijk niveau, werken brede werkgroepen waarin relevante departementen, inspectiediensten en gemeenten zitting hebben, op lokaal niveau aan oplossingen. De aanpak wordt in de komende jaren verder uitgebreid met nieuwe (gemeentelijke) projecten. In een breed samenwerkingsverband worden praktische standaardinstrumenten uitgewerkt en verspreid, zoals accountmanagement en sectorwijzers.

Voorgenomen regelgeving: Het kabinet gaat na hoe de toetsing van voorgenomen wet- en regelgeving kan worden versterkt. Het beziet daartoe ten eerste hoe nalevingskosten van nieuwe wet- en regelgeving systematisch kunnen worden gekwantificeerd. Ten tweede zal het vooraf een betere inschatting maken van de gevolgen voor de concurrentiepositie van nieuwe regelgeving.

Vergunningenbeleid: Vertegenwoordigers vanuit overheid en bedrijfsleven hebben vergunningen-procedures in Nederland in kaart gebracht. In juni 2005 adviseerde deze Taskforce de vergunningsprocedures te versoepelen. Doorlooptijden zijn te lang, kosten te hoog, het serviceniveau van de overheid te laag en de samenwerking tussen overheidsinstanties onvoldoende. Hiertoe start nog in 2005 een projectorganisatie van start die intensief samenwerkt met gemeenten, provincies en ondernemersorganisaties. Zij zal nog tijdens deze kabinetsperiode alle vergunningen doorlichten en waar nodig aanpakken. .

Terugdringen 'nationale koppen' op EU-regelgeving: Om extra administratieve lasten en (nalevings)-kosten te voorkomen, zal het kabinet nieuwe EU-wet- en regelgeving in principe één-op-één overnemen, tenzij de specifieke Nederlandse situatie vraagt om aanvullende nationale regelgeving. Deze aanpak geldt met terugwerkende kracht: ook nationale koppen op al bestaande implementatiewetten worden kritisch gezien. Implementatie vindt plaats vanaf 2006, met als start selectie en analyse van vijf rijksbrede cases met nationale koppen.

Richtsnoer n°15 Het ondernemerschap bevorderen en het klimaat voor het MKB verbeteren

Het kabinet richt zich op meer en beter ondernemerschap door vermindering van knelpunten. Hierbij wordt onder meer gekeken naar de kapitaalmarkt, de arbeidsmarkt (menselijk kapitaal), administratieve lasten en strijdige regelgeving en criminaliteit. Bij het MKB richt het beleid zich tevens op het bevorderen van innovatie in het MKB, omdat daar nog veel onbenut innovatiepotentieel zit. Speerpunten hierbij zijn het vergroten van het aantal technostarters en het verbeteren van de wisselwerking tussen MKB-bedrijven en kennisinstellingen.

Nederland heeft de volgende streefwaarden geformuleerd:

- Aandeel ondernemers in de beroepsbevolking minimaal 10%, en 0,5%-punt hoger dan het EU-gemiddelde (in 2003: 12,3% en EU-gemiddelde ook 12,3%);
- Top 5 EU-positie in 2010 t.a.v. aandeel volwassenen dat eigen bedrijf opzet: (7^e in 2004);
- Aantal starters (excl. dochterondernemingen) 10% boven relatieve groei beroepsbevolking;
- Gerealiseerde omzet Technostarters 2,65 miljard Euro in 2010 (in 2003: 1,33 miljard);

Beleidsmaatregelen

Meer ondernemerschap: Het kabinet neemt concrete knelpunten weg die start, doorgroei en overdracht van MKB-bedrijven in de weg staan. In 2005 en verder wordt gewerkt aan het stroomlijnen van de overheidsloketten voor ondernemers. Voorlichting en advies voor ondernemers over (internationaal) ondernemen en innovatie zullen via één landelijke *frontoffice* plaatsvinden. Per regio komt er één loket, het "*ondernemersplein*". In 2006 presenteert het kabinet concrete maatregelen om het starten vanuit een uitkeringssituatie te vergemakkelijken. In 2005 zijn maatregelen aangekondigd die het oprichten van een BV vergemakkelijken; naar verwachting zullen het verplicht minimumkapitaal van 18.000 Euro en de verklaring van geen bezwaar worden afgeschaft. De overheid voert samen met partners uit bedrijfsleven en onderwijs landelijk acties uit om het ondernemerschap bij onderwijsinstellingen te verankeren en om studenten en docenten met ondernemerschap in aanraking te laten komen. Het gaat daarbij om gastlessen, stages en ondernemersopdrachten. Voor technostarters en snelle groeiers zijn in 2005 pilots gestart met betrekking tot kansenzones in de omgeving van de technische universiteiten van Delft, Twente en Eindhoven. Deze zones richten zich in hoofdzaak op verbetering van de dienstverlening aan starters.

Ter stimulering van allochtoon ondernemerschap verzorgen oud-ondernemers in de periode 2005-2007 coachingstrajecten.

Financiering (techno)starters en snelle groeiers: Het kabinet pakt knelpunten in de financiering van MKB-bedrijven aan. De borgstellingsregeling MKB (BBMKB) vergroot de toegang van het midden- en kleinbedrijf tot bankkrediet. Het kabinet heeft eind 2004 het garantiepercentage voor startende ondernemingen verhoogd van 66,7% naar 80%. De regeling wordt dit jaar aangepast aan vernieuwde kredietbeoordelingsprocessen bij banken (als gevolg van nieuwe internationale bankregels: Bazel II), waardoor het verlenen van garanties tot ca. € 250.000 vergemakkelijkt wordt. Verder introduceert het kabinet begin 2006 een nieuwe "groeifaciliteit". Deze bestaat uit een 50% garantie op risicodragende financiering in de vorm van aandelen of achtergestelde leningen tot een bedrag van maximaal € 5 miljoen via banken en participatiemaatschappijen. De in 2005 gelanceerde Technopartner Seed faciliteit, bedoeld om participaties in technostarters te stimuleren, krijgt in 2005/2006 een hoger budget.

Fiscaliteit: ter verbetering van het vestigingsklimaat is reeds afgesproken het VPB-tarief te verlagen naar 30,5% in 2006 en 30% in 2007. Het kabinet stelt voor om het VPB-tarief komend jaar nog extra te verlagen naar 29,6%. Daarnaast heeft het kabinet besloten om de kapitaalbelasting (een heffing op het bijeenbrengen van ondernemingskapitaal) per 2006 af te schaffen.

Om de toegang van ondernemers tot kennis te vergemakkelijken zal - op grond van analyse van eerdere pilots - een definitieve voucherregeling worden geïntroduceerd (zie richtsnoeren 7 en 8).

Het kabinet besteedt ook aandacht aan ondernemerschap in sommige specifieke sectoren. Het actieprogramma 'Sneller Beter' verbetert de doelmatigheid en kwaliteit van de zorg. Experts uit het bedrijfsleven dragen daartoe verbeteringen aan op het terrein van logistiek, patiëntveiligheid, verantwoording en innovatie.

Richt snoer n°16 Europese infrastructuren uitbreiden, verbeteren en onderling verbinden, en prioritaire grensoverschrijdende projecten voltooien

Het kabinet werkt aan bereikbaarheid, zowel internationaal (mainports) als nationaal (knelpunten in infrastructuur). Een samenhangend programma (tot 2020) gericht op de aanleg van infrastructuur, het wegwerken van onderhoudsachterstanden en fysieke knelpunten, en het introduceren van een systeem van beprijzing van het gebruik van het wegennet moet de congestie in de Nederlandse infrastructuur reduceren en de betrouwbaarheid van het infrastructuurnetwerk verhogen.

Hoofddoel van kabinet is een acceptabele en voorspelbare reistijd op weg, water en spoor. Er wordt naar gestreefd het aandeel van PPS-projecten in het totale aanlegprogramma te vergroten. Doelstellingen zijn:

- Wegen: achterstallig onderhoud verminderen: met 45% voor 2008;
- Reductie maximale reistijd in spits: in 2020 maximaal anderhalf keer zo lange reistijd in de spits (t.o.v. buiten spits) op snelwegen en twee keer op stedelijke ringwegen en niet-snelwegen;
- Spoor: punctualiteit minimaal 87% in 2007, minimaal 90% in 2020 (in 2002: 81%);
- Water: maximale wachttijd bij sluizen en bruggen: maximaal 30 minuten in 2020.

Beleidsmaatregelen

Aanpak knelpunten: In de aanpak van knelpunten in de infrastructuur wordt prioriteit gelegd bij de hoofdverbindingssassen, met name de triple A verbindingen (A2, A4, en A12), tussen nationale stedelijke gebieden en economische kerngebieden (mainports, brainport Eindhoven en greenports). Voor 2006 worden spitsstroken (150 km) en plusstroken (160 km) aangelegd. Voor het spoor wordt gewerkt aan wegwerken achterstallig onderhoud en vervanging van verouderd spoor. Voor vaarwegen is instandhouding en verbetering van vaarwegen aangekondigd.

Beprijzing van mobiliteit: Het kabinet werkt aan een voorstel voor het gefaseerd invoeren van beprijzing van het gebruik van weginfrastructuur. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het advies van het Nationaal Platform Anders Betalen voor Mobiliteit (Commissie Nouwen). Door de gelijktijdige afbouw van de motorrijtuigenbelasting en de belasting voor personenauto's en motorrijwielen is er sprake van een verschuiving van de belasting op het bezit naar een prijs voor het gebruik van motorrijtuigen. Het Platform adviseert het kabinet om uiteindelijk zodra aan de voorwaarden is voldaan een landelijke kilometerheffing in te voeren, voorafgegaan door een systeem van knelpuntheffing.

Mainportontwikkeling: De zeehaven Rotterdam wordt versterkt door te investeren in de ontwikkeling van de haven (aanleg Tweede Maasvlakte). Het kabinet wil de sterke positie van Schiphol (nu vierde luchthaven van Europa) behouden. De rijksoverheid verkoopt een deel van haar aandelen en verbetert de bereikbaarheid van Schiphol.

Publiek-private samenwerking: Met het bedrijfsleven is een actieprogramma afgesproken om bij 12 projecten tot een PPS-aanpak te komen. Ook is gewerkt aan standaard DBFM-contracten teneinde de transactiekosten bij PPS-contracten te verminderen.

Interconnectiecapaciteit en voorkomen congestie op elektriciteitsverbindingen: Verschillende nationale markten moeten ook voor handelspartijen daadwerkelijk verbonden zijn. Een belangrijk initiatief is genomen door de beurzen van Nederland, België en Frankrijk, samen met de toezichthouders uit die landen om de elektriciteitsmarkten verregaand te integreren door middel van marktkoppeling. Marktkoppeling kan in deze landen de liquiditeit, leveringszekerheid en prijsstabiliteit verbeteren. Doel van integratie van deze markten is maximale benutting van de beschikbare interconnectiecapaciteit en efficiënte handel over de grenzen, ten behoeve van de afnemers in deze landen. Op dit moment vindt marktconsultatie plaats, begin januari 2006 is de start voorzien.

Hiernaast geven met het oog op een goed functionerende regionale en uiteindelijk Europese elektriciteitsmarkt werkgroepen van experts van de toezichthouder, de TSO's en de overheden uitvoering aan afspraken tussen de vijf ministers van de regionale markt (Benelux, Duitsland en Frankrijk) inzake betere beschikbaarheid en benutting van interconnectie, marktintegratie met België en Frankrijk voorzieningszekerheid, belemmeringen in wet- en regelgeving en uitbreiding interconnectiecapaciteit.

Het kabinet geeft vanuit het Fonds Economische Structuur een additionele financiële impuls aan milieu en duurzaamheid van 340 miljoen Euro in 2006. Hiervan gaat 100 miljoen naar beprijzing van mobiliteit, 100 miljoen voor het vermijden van latere aanpassingskosten in de spoorinfrastructuur rond de Zuidas in Amsterdam en 30 miljoen naar bescherming van vitale infrastructuur, onder andere tegen terroristische aanslagen.

3.3 Financiële Paragraaf

3.3.1 Nationaal

De middelen die de Nederlandse overheid inzet om de bovenstaande beleidsmaatregelen te bekostigen zijn verdeeld over de begrotingen van verschillende departementen. Daarnaast worden er in de periode 2005-2010 additionele middelen ingezet vanuit het Fonds Economische Structuurversterking (FES-gelden).¹⁰

Departementale begrotingen

De belangrijkste middelen voor het micro-economisch beleid zijn te vinden op de begrotingen van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK), Economische Zaken (EZ), Landbouw, Natuur en Voedselveiligheid (LNV), Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW), Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu (VROM) en Verkeer en Waterstaat (V&W). Daarnaast zetten de (grote) steden (GSB) en provincies een deel van hun budget in voor het realiseren van de Lissabon-doelstellingen.

In tabel 3.1 zijn per richtsnoer de belangrijkste uitgaven weergegeven. Benadrukt moet worden dat dit geen volledig overzicht is. De weergegeven bedragen vormen een indicatie van de werkelijk ingezette bedragen. In de begrotingen van de hiervoor genoemde departementen zijn beleidsartikelen geselecteerd die een direct verband houden met de beschreven maatregelen. Personeelskosten zijn hierbij (zoveel mogelijk) buiten beschouwing gelaten. Omdat hele artikelen zijn geselecteerd, betekent dit een mogelijke overschatting van de hoeveelheid middelen die worden ingezet ten behoeve van de Lissabon-doelstellingen. In tabel 3.2 zijn de uitgaven aan aanleg en onderhoud van fysieke infrastructuur weergegeven. De tabellen laten zien dat bij ieder richtsnoer middelen zijn betrokken van verschillende onderdelen van de overheid.¹¹

¹⁰ Een deel van de FES-gelden is recentelijk overgeheveld naar de begrotingen van de departementen. Ten behoeve van de overzichtelijkheid geeft deze paragraaf de FES-impuls en begroting vóór overheveling.

¹¹ Richtsnoeren 12 en 14 zijn niet opgenomen in de tabel. De inspanningen zijn hier veelal gelegen in personele inzet. Salariskosten van ambtenaren zijn echter buiten beschouwing gelaten.

Niet meegenomen in de bedragen is het budgettair beslag van fiscale maatregelen:

- Voor de fiscale stimuleringsregeling voor ondernemingen met als doel investeringen in speur- en ontwikkelingswerk te bevorderen (WBSO) bedraagt deze in 2004 352 miljoen euro. In 2005 loopt deze op naar 389 miljoen Euro en de jaren daarna naar 425 miljoen euro.¹²
- Voor het pakket aan maatregelen onder de noemer 'Werken aan Winst' (Afschaffen kapitaalsbelasting en verlaging vennootschapsbelasting) is het budgettair beslag in 2006 en 2007 respectievelijk 271 en 267 mln euro.¹³

Tabel 3.1. Middelen voor micro-economisch beleid op departementale begrotingen (in € mln)

Richtsnoer		2004	2005	2006	2007	2008
7 en 8						
OCW	R&D, kenniswerkers en innovatie	113	141	176	260	248
EZ	Kennis en innovatie	530	404	426	432	427
LNV	Kennis en innovatie	253	245	244	245	242
GSB	Grotere steden: G30 (Kennis)economie	-	20	20	20	20
9						
BZK	Elektronische overheid	PM	PM	PM	PM	PM
EZ	Elektronische snelwegen/ICTAL	34	36	26	23	22
LNV	Bevorderen duurzame ketens; Transparantie en ICT	0	1	3	1	1
10						
VRM	Stedelijke vernieuwing	579	422	311	290	357
EZ	Aantrekkelijke regio's en steden om te ondernemen	121	309	154	110	134
LNV	Recreatie in en om de Stad	37	47	53	54	54
GSB	Grotere steden: G30 Fysiek/Sociale infrastructuur & Veiligheid	-	111	111	111	111
11						
VRM	Milieukwaliteit lokaal	247	181	159	160	163
LNV	Duurzaam gebruik hulpbronnen, synergie milieu en groei	326	282	320	283	301
EZ	Duurzame energie	189	149	99	104	107
13						
EZ	Optimale marktordening en mededinging	17	16	16	16	16
EZ	Versterken van positie consument	1	2	2	2	2
15						
EZ	Meer en beter ondernemerschap	3	3	3	3	3
LNV	Verbeteren ondernemerschap en ondernemersklimaat	0	2	12	6	2
Totaal		2.450	2.371	2.135	2.120	2.210

Bron: Departementen

Tabel 3.2. Middelen voor fysieke infrastructuur op begroting Ministerie V&W (in € mln)

Richtsnoer		2004	2005	2006	2007	2008
16						
V&W	Aanleg en onderhoud hoofdwegen	1.503	2.030	2.543	2.785	2.918
V&W	Aanleg en onderhoud vaarwegen	367	450	452	536	587
V&W	Aanleg en onderhoud spoor	1.530	1.528	1.741	2.022	1.911
Totaal		3.400	4.008	4.736	5.343	5.416

Bron: Ministerie van Verkeer en Waterstaat

¹² Uit concept-begroting 2006 van Ministerie van Economische Zaken (versie 4/8), tabel op pagina 32.

FES-gelden

De FES-gelden zijn toegenomen als gevolg van hogere aardgasbaten die weer het gevolg zijn van de hogere olieprijs. De middelen worden ingezet ter versterking van de economische structuur. Naast harde infrastructuur (wegen) is dat kennisinfrastructuur (onderwijs, R&D en innovatie) en duurzaamheid (milieu, duurzame energie). De additionele FES-gelden voor 2005-2010 zijn weergegeven in tabel 3.3. Het grootste deel hiervan heeft betrekking op micro-economisch beleid. In totaal betreft dit een additionele impuls voor micro-economisch beleid van 1,8 miljard euro.

Tabel 3.3. Additionele middelen voor micro-economisch beleid uit FES-gelden

	Paasakkoord besluitvorming juni	/ Besluitvorming augustus	Totale impuls
A Kennis/onderwijs/innovatie			
(A1. Praktijklokalen/scholenbouw)	(100)	(200)	(300)
(A2 VVE/Beroepskolom/ (lesmateriaal scholing leerkrachten etc.))	(22 ^a)	(78)	(100)
A3 Innovatievouchers/IPC's MKB		60	60
A4 Grootschalige researchfaciliteiten	22 ^a	78	100
A5 Innovatieprogramma's/toponderzoek	356 ^a	144	500
<i>Subtotaal Kennis/onderwijs/innovatie</i>	<i>500</i>	<i>560</i>	<i>1060</i>
B Milieu/duurzaamheid			
B1 Luchtkwaliteit	300	100	400
B2 Duurzaamheidsenveloppe (w.o. bodemsanering en verdubbeling CO ₂ effect Borssele)	80	250	330
<i>Subtotaal Milieu/duurzaamheid</i>	<i>380</i>	<i>350</i>	<i>730</i>
C Mobiliteit/Ruimte/Monumenten			
C1 Systeemkosten tol	100		100
C2 Zuidas	100		100
(C3 Monumenten/Malta)		(110)	(110)
C4 Bescherming vitale infrastructuur		30	30
<i>Subtotaal Mobiliteit/Ruimte/monumenten</i>	<i>200</i>	<i>140</i>	<i>340</i>
D. Reservering prijscompensatie FES		200	200
	-----	-----	-----
Totaal impuls	1.080	1.250	2.330
.. vv. micro-economisch beleid	958	862	1.820

Toelichting bij tabellen

Richtsnoer 7/8

- OCW: Van begrotingsartikel 6/7 (Hoger Onderwijs) zijn hier 5 posten samengevoegd: Deltaplan bèta/techniek, Regionale actie en aandacht voor kennisinnovatie, Versterking kennisinfrastructuur publieke sector, Lectoren en kenniskringen en Onderzoeksmasters in het wetenschappelijk onderwijs. Van begrotingsartikel 16 (Onderzoek en wetenschappen) zijn samengevoegd: FES (BSIK, cleanrooms nanotechnologie, TNO automotive, (grootschalige infrastructuur), (UPL/ITER)), Kennisenveloppe (smart mix), Vernieuwingsimpuls, Aspasia, Rubicon-programma.
- EZ: Dit is een optelsom van een aantal posten onder beleidsartikel 2, te weten: ontwikkeling en benutting van technologische kennis van bedrijven, meer toepassingen van kennis in het MKB, meer starters die technologische kennis ontwikkelen en benutten, versterken van de gezamenlijke kennisbasis door samenwerking van bedrijven en kennisbedrijven en goede randvoorwaarden voor innovatie.

¹³ Uit interne communicatie met afdeling AFM van Ministerie van Financiën.

- LNV: Onder begrotingsartikel Kennis en Innovatie vallen uitgaven voor het kennisstelsel en onderzoeks- en stimuleringsprogramma's.
- GSB: Zeer indicatief en voorlopig cijfer is gebaseerd op een analyse van BZK en gerelateerd aan het aandeel van de brede doeluitkering van het rijk (BDU) aan de 30 grotere steden (G4 + G27, echter Sittard/Geleen is niet meegenomen) op het terrein van 'economie' dat wordt aangewend voor Lissabon-doelstellingen. Totale omvang voor alle steden is circa 152 mln, hiervan is naar schatting (t/m 2008) 53 mln voor G26 en 70 mln voor G4. Het aandeel Lissabon hiervan is naar schatting 65%. Let op: GSB III loopt van 2005-2009, de bovenstaande cijfers hebben betrekking op 2005-2008. Het jaar 2004 valt nog onder GSB II. Voor deze periode is wordt momenteel de verantwoording uitgevoerd, maar zijn nog geen cijfers beschikbaar.

Richtsnoer 9

- BZK: Een kwantitatieve financiële onderbouwing van de beleidsvoornemens in de komende vier jaren voor elektronische overheid (ELO) is op dit moment niet beschikbaar. Alle overheidsorganisaties zijn betrokken bij ELO en de uitgaven maken veelal deel uit van de exploitatiekosten. Over het stimuleringsprogramma Actieprogramma Electronische Overheid wordt de Tweede Kamer in oktober geïnformeerd. Deze informatie wordt dan nagezonden naar de Europese Commissie.
- EZ: Onder het begrotingsonderdeel 'Telematica' (1040) heeft EZ met name uitgaven bijeenstaan voor ICT en administratieve lastenverlichting (ICTAL).
- LNV: Ter bevordering van duurzame ketens heeft LNV middelen gericht op verspreiding en doelmatig gebruik van ICT.

Richtsnoer 10

- VROM: De post is een optelsom van verschillende begrotingsartikelen.
- EZ: De post heeft betrekking op 'Aantrekkelijke regio's en steden om te kunnen ondernemen' in begrotingsartikel 3.
- LNV: De genoemde post heeft betrekking op recreatie in en om de stad.
- GSB: Voor Fysiek (fysieke infrastructuur) is de totale omvang voor alle steden jaarlijks circa 1,1 miljard, Hiervan is naar schatting (t/m 2008) 295 mln voor G26 en 506 mln voor G4. Naar schatting 10% van de BDU Fysiek is gericht op Lissabon-doelstellingen. De BDU voor Sociale infrastructuur en Veiligheid (SIV) levert (indirect) een zeer grote bijdrage aan de Lissabonstrategie door het versterken van de kwaliteit van leef- en vestigingsklimaat. Totale omvang voor alle steden is jaarlijks circa 2,4 miljard. Hiervan is naar schatting (t/m 2008) 960 miljoen voor G26 en 884 mln voor G4. Naar schatting 15% van BDU SIV is gericht op Lissabon-doelstellingen (zie ook noot bij richtsnoer 7/8).

Richtsnoer 11

- VROM: De post een optelsom van verschillende begrotingsartikelen. De cijfers bevatten geen cijfers over de VROM uitgaven aan duurzame energie, noch aan eco-efficiënte innovaties. In beide gevallen zijn deze VROM-bijdragen echter beperkt in vergelijking tot wat andere departementen uitgeven aan energie en/of innovatie.
- LNV: Optelsom van meerdere begrotingsposten: (a) Bevorderen van maatschappelijk geaccepteerde productievoorwaarden en dierenwelzijn, (b) Bevorderen van duurzame productiemethoden en bedrijfssystemen w.o. biologische landbouw, (c) Bevorderen duurzame vangst en kweek van vis en schelpdieren, (d) Bevorderen duurzame ketens; Energie en overig, (e) Verwerven droge Ecologische Hoofdstructuur (EHS), (f) Inrichten EHS en (g) Beheren EHS.
- EZ: Optelsom van posten onder begrotingsartikel 4, te weten: (a) Verbetering Energie-efficiency, (b) Verhoging aandeel duurzame energie, (c) CO2 reductieregeling en (d) Onderzoek en transitie.

Richtsnoer 13

- EZ: Posten zijn onderdeel van EZ-begrotingsartikel 1. Volledige benaming van de post is: Optimale marktordening en mededinging bevorderen. Tweede post: Positie van de consument versterken.

Richtsnoer 15

- EZ: Post is onderdeel van EZ-begrotingsartikel 3. Belangrijk onderdeel is subsidieregeling BBMKB. Om correct beeld te geven van de overheidsuitgaven is het bedrag gebaseerd op kasstromen en gecorrigeerd voor inkomsten als gevolg van deze garantieregeling.

Richtsnoer 16

- V&W: Bedragen zijn gebaseerd op de onderdelen van de V&W-begroting (Infrastructuurfonds) voor aanleg en onderhoud van de verschillende modaliteiten infrastructuur.

3.3.2 EU-Structuurfondsen

In de regionale structuurfondsprogramma's wordt jaarlijks circa 425 miljoen Euro geïnvesteerd, waarvan 16% door de EU en 11% door het Rijk. Hiervan wordt 13% aan innovatie besteed en 33% aan ondernemerschap. Van de nationale cofinanciering wordt 16% aan innovatie en 52% aan ondernemerschap besteed.

Indien Nederland in de periode 2007-2013 structuurfondsen zal ontvangen zullen deze worden ingezet op de Lissabonagenda. In de programma's zal de prioriteit liggen op investeringen in innovatie, kennis en menselijk kapitaal. Het aandeel dat aan kennis, innovatie en menselijk kapitaal

zal worden besteed zal hoger liggen dan in de periode 2000-2006. Er zullen investeringen worden gedaan in onder meer publieke en private R&D, kennisuitwisseling tussen onderzoeksinstituten en bedrijfsleven, innovatie bij het MKB en financiering van startende ondernemingen. Daarbij wordt aansluiting gezocht bij de nationale en gebiedsgerichte innovatieprogramma's. Het uitgangspunt daarbij is investeren in sterktes en niet het wegwerken van regionale achterstanden.

4 WERKGELEGENHEIDSBELEID

In lijn met de Lissabonstrategie streeft het kabinet naar een samenleving waarbij een maximale deelname aan het maatschappelijke en economische leven vooropstaat. Het creëren van een duurzaam draagvlak voor collectieve voorzieningen staat hierbij centraal. Dit stelt hoge eisen aan de gehele keten van werk en inkomen. Kernelementen zijn een dynamische arbeidsmarkt, een activerend socialezekerheidsstelsel – dat het verrichten van arbeid over de gehele levensloop heen accommodeert – en kwaliteit en maatwerk in de uitvoering van sociale regelingen. Evenzeer van belang zijn goede scholing en verantwoorde arbeidsomstandigheden. Bij al deze elementen is de overheid slechts een van de verantwoordelijke partijen. Sociale partners, uitvoeringsinstellingen en gemeenten en niet in de laatste plaats de individuele werknemer of uitkeringsgerechtigde zelf, dragen ieder een belangrijke verantwoordelijkheid om het stelsel van arbeidsmarkt en sociale zekerheid goed te laten functioneren. Specifiek voor de Nederlandse overlegeconomie zijn de tussen kabinet en sociale partners afgesloten sociale akkoorden in 2002, 2003 en 2004.

Tegen deze achtergrond zal het kabinet in open dialoog en samenwerking voortgaan met het herijken van het stelsel van werk en inkomen, om het beter te laten aansluiten op de huidige en toekomstige ontwikkelingen in economie en maatschappij, zoals vergrijzing en internationalisering. Dit deel van het Nationaal Hervormingsprogramma zal ingaan op de belangrijkste ontwikkelingen op het gebied van het werkgelegenheidsbeleid sinds het verschijnen van het Nationaal Actieplan Werkgelegenheid 2004.

4.1 Situatie en belangrijkste uitdagingen

Richt snoer n° 17 Ten uitvoer leggen van werkgelegenheidsbeleid dat gericht is op het bereiken van volledige werkgelegenheid, het verbeteren van de kwaliteit van het werk en de arbeidsproductiviteit en het versterken van de sociale samenhang

Op het gebied van werkgelegenheidsbeleid liggen de hoofdprioriteiten van het kabinet bij het verhogen van de arbeidsparticipatie, een verantwoorde loonontwikkeling en het verhogen van de arbeidsproductiviteit. Deze prioriteiten sluiten nauw aan bij respectievelijk de thema's meer en betere banen, aanpassingsvermogen en menselijk kapitaal die ten grondslag liggen aan de huidige werkgelegenheidsrichtsnoeren.

Met de herziening van de Lissabonstrategie in het voorjaar van 2005, is binnen de drie pijlers *economie*, *sociaal* en *duurzaam*, de focus gelegd bij die elementen die bijdragen aan groei en werkgelegenheid. Tegelijk met de herziening van het Lissabonstrategie is op communautair niveau besloten om parallel aan het Lissabonproces, een eigenstandig en gestroomlijnd proces rond de thema's sociale insluiting, adequate zorg en adequate pensioenvoorzieningen te continueren. Onderdelen uit laatstgenoemd proces, voor zover deze economische groei en werkgelegenheid

ondersteunen, zijn tevens in deze rapportage opgenomen. Voorbeelden hiervan zijn de hervormingen in de gezondheidszorg en maatregelen gericht op een activerende sociale zekerheid.

Om de *arbeidsparticipatie* te bevorderen zet het kabinet een breed palet van maatregelen in. Wijzigingen in de regelingen voor werkloosheid en arbeidsongeschiktheid maken het socialezekerheidsstelsel meer activerend. Verder zijn wijzigingen doorgevoerd in de fiscale behandeling van VUT en prepensioen en ten aanzien van zorgverlof en kinderopvang. Nadat de afgelopen jaren het accent vooral op beleidsvorming lag, zal 2006 bovenal het jaar van de implementatie worden. De maatregelen beogen de participatie over de hele linie te laten stijgen.

Met het huidige aarzelende herstel van de economie blijft verder een *verantwoorde loon(kosten)ontwikkeling* onverminderd van belang. Dit legt een belangrijke verantwoordelijkheid bij kabinet en sociale partners tot het naleven van de afspraken uit het Najaarsakkoord.

In een vergrijzende samenleving zal economische groei sterker dan voorheen afhankelijk worden van de groei van de *arbeidsproductiviteit*. Essentieel hierbij, voor zover het maatregelen op het gebied van het sociale en werkgelegenheidsbeleid betreft, zijn investeringen in menselijk kapitaal. Het kabinet zet derhalve in op een kwaliteitsverbetering in het onderwijs, het voorkomen van leerachterstanden en schooluitval, en het – in samenspraak met de sociale partners – verder operationaliseren van een leven lang leren.

In Europees verband voelt het kabinet zich geïnteresseerd bij te dragen aan het bereiken van de participatiedoelstellingen die in het kader van de Lissabonstrategie voor de EU als geheel zijn afgesproken. Dit betreft het bereiken in 2010 van een arbeidsparticipatie van 70%. Als subdoelstellingen gelden een participatiegraad van 60% voor vrouwen respectievelijk 50% voor ouderen. In Nederland liggen deze participatiegraden in 2004 op respectievelijk 73,1; 65,8 en 45,2 procent. Bij deze doelstellingen gelden Europese definities waarbij anders dan bij de nationale statistieken ook banen van minder dan 12 uur per week worden meegeteld. Juist voor Nederland, met in vergelijking tot de EU25 een hoog percentage deeltijdwerkers, leidt dit tot een vertekend beeld. Dit omdat 'kleine banen' wel volledig meetellen voor de participatiegraad maar vanwege het geringe aantal uren slechts beperkte economische betekenis hebben. Met het oog op dit laatste acht het kabinet het belangrijk dat naast de participatie gemeten in het aantal werkenden ook het gemiddelde aantal gewerkte uren per werknemer toeneemt. Hiertoe streeft het kabinet een lengte van de werkweek na waarbij 40-uur als oriëntatiepunt geldt.

Naast de doelstellingen in het kader van de Lissabonstrategie hanteert het kabinet nationale doelstellingen ten aanzien van de participatiegraad van vrouwen, ouderen en etnische minderheden. Deze doelstellingen zijn geformuleerd volgens de nationale definities waarbij alleen 'grotere banen' meetellen (= 12uur). Tabel 4.1 laat zien dat door de tegenvallende economische ontwikkeling de participatiegraden de laatste jaren licht zijn teruggelopen. Dit geldt niet voor de participatiegraad van ouderen die nog steeds stijgt.

Duidelijk is dat de kabinetsdoelstelling ten aanzien van de arbeidsparticipatie van minderheden niet gehaald zal worden. Op het moment dat deze doelstelling gesteld werd (2001), toonde de participatie van minderheden een sterke groei (van 37% in 1995 tot 50,1% in 2001). Gegeven deze sterke groei leek een participatiegraad van 54% in 2005 haalbaar. Sinds 2001 hebben ontwikkelingen in maatschappij en economie deze ontwikkeling een halt toegeroepen. Daar waar de participatie van minderheden tijdens de jaren negentig sterk toenam, heeft juist deze groep nu te lijden onder de tegenvallende conjunctuur. Een verklaring voor de kwetsbare positie van minderheden op de huidige moeilijke arbeidsmarkt kan deels gevonden worden in de aanbodkenmerken van een belangrijk deel van deze groep (onvoldoende taalbeheersing en opleidingsniveau). Ook andere factoren spelen een rol: kennis van de arbeidsmarkt, werkzoekstrategieën en beschikbaarheid van relevante sociale netwerken. Anderzijds spelen mede als gevolg van recente ontwikkelingen in binnen- en buitenland uitsluitingsmechanismen een rol.

Zoals aangegeven in het Nationaal Actieplan Werkgelegenheid 2004, ligt de focus van het kabinetsbeleid op eventuele belemmeringen die mensen ondervinden bij het betreden van de arbeidsmarkt zoals de eerder genoemde taalbeheersing en het opleidingsniveau. Dit generieke beleid wordt aangevuld met specifieke initiatieven zoals respectievelijk de op autochtone en allochtone jongeren gerichte Taskforce Jeugdwerkloosheid, het op vluchtelingen gerichte banenoffensief en het op etnische minderheden gerichte Breed Initiatief Maatschappelijke Binding (BIMB). In het kader van het BIMB werken overheid, sociale partners en maatschappelijke- en minderhedenorganisaties intensief samen aan verbetering van de arbeidsmarktpositie van etnische minderheden. Dit gebeurt door – conform de aanbeveling van de Commissie op dit vlak – aan bestaande initiatieven een extra impuls te geven en daar waar nodig nieuwe initiatieven op gang te brengen. Onderdeel van de voorgenomen acties vormt ook het opsporen en tegengaan van mogelijke vormen van discriminatie op de arbeidsmarkt. Voorts zal het kabinet de Stuurgroep Allochtone Vrouwen en Arbeid in het leven roepen. Het plan van aanpak Emancipatie en Integratie beoogt – in intensieve samenwerking met gemeenten – komende jaren 20.000 vrouwen extra te laten deelnemen aan onder andere taalcursussen en arbeidsmarkttrajecten.

Tabel 4.1. Voortgang op nationale doelstellingen (netto-participatiegraden)

	NL-Doelstelling	2000	2001	2002	2003	2004
participatiegraad totaal		64,5	65,4	65,6	65,1	64,2
vrouwen	65% (2010)	52,0	53,5	54,3	54,7	54,4
ouderen (55-64jr)	40% (2007)	33,6	34,9	37,9	38,6	39,8
minderheden	54% (2005)	47,6	50,1	49,9	48,6	47,5

Bron: CBS

4.2 Beleid per richtsnoer

4.2.1 Vergroten Arbeidsaanbod

Richtsnoer n° 18 Een benadering van het werk bevorderen die gebaseerd is op de levenscyclus

Richtsnoer n° 19 Arbeidsmarkten creëren die integratie bevorderen, de aantrekkelijkheid van werken verhogen en werken financieel aantrekkelijk maken voor werkzoekenden, óók voor mensen met een achterstandspositie en mensen die niet actief zijn

Richtsnoer n° 20 Beter inspelen op de behoeften van de arbeidsmarkt

Met het oog op het verbreden van het draagvlak voor de naderende vergrijzingkosten, maar ook gezien het streven naar een inclusieve samenleving, streeft het kabinet naar een zo hoog mogelijke participatiegraad. In lijn hiermee voert het kabinet in de sociale zekerheid over een brede linie belangrijke hervormingen door. De hervormingen zijn er in belangrijke mate op gericht de circulatiefunctie van de sociale zekerheid te verbeteren. Essentieel hierbij zijn activering, het voorkomen van uitval, verbeterde mogelijkheden tot reïntegratie en het vinden van een betere balans tussen werk en zorgtaken. Ook een goede en toegankelijke gezondheidszorg is van belang.

Hervorming Wet Arbeidsongeschiktheid (WAO / WIA)

In het NAP Werkgelegenheid 2004 is gerapporteerd over de verlenging van loondoorbetaling bij ziekte en de geplande herkeuring van WAO-ers. Tot het eind van het eerste kwartaal van 2005 zijn van de 340.000 herbeoordelingen ruim 30.000 uitgevoerd. In circa 33% heeft dit geleid tot een verlaging van de uitkering. Rond 75 à 80% van deze verlagingen betrof een beëindiging van de uitkering. Voortbouwend op beide genoemde wijzigingen zijn verdere maatregelen genomen om arbeidsongeschiktheidsregelingen activerender te maken. Het kabinet is voornemens de wijzigingen in de arbeidsongeschiktheidswetgeving per 29 december 2005 in te laten gaan. Essentieel voor de stelselwijziging is het wetsvoorstel Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen (WIA) dat bestaat uit twee regelingen: de regeling *Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten* (WGA) en de regeling *Inkomensvoorziening Volledig Arbeidsongeschikten* (IVA). De nieuwe regelingen zijn vooral bedoeld om het stelsel activerender te maken. Gedeeltelijk arbeidsgeschikten krijgen een belangrijke prikkel hun resterende arbeidscapaciteit te benutten. De regelingen gaan alleen gelden voor nieuwe uitkeringsgerechtigden.

In het geval van volledige én duurzame arbeidsongeschiktheid geldt de IVA. Activering is hier niet aan de orde. De uitkering bedraagt 70% van het dagloon. Een werknemer is volledig arbeidsongeschikt als hij vanwege ziekte of gebrek niet meer kan verdienen dan ten hoogste 20% van zijn laatste inkomen. Hij is duurzaam arbeidsongeschikt als het uitgesloten is, dan wel de kans gering is, dat zijn resterende verdien capaciteit zal toenemen tot boven die grens.

Voor gedeeltelijke arbeidsgeschikten (35-80% arbeidsongeschikt) geldt de WGA. Zij moeten zo veel mogelijk aan het werk blijven. Bij deze groep staat het benutten van de resterende verdien capaciteit centraal. De WGA is zodanig vorm gegeven dat (meer) werken loont. De WGA kent – na afloop van de loondoorbetalingsperiode tijdens ziekte – een loonaanvulling voor gedeeltelijk arbeidsgeschikten die voldoende werken. De regeling heeft een voorziening voor niet werkende gedeeltelijk arbeidsgeschikten op het niveau van het sociaal minimum. Reïntegratie moet aansluiten bij de individuele situatie van de gedeeltelijk arbeidsgeschikte. Het kabinet zet een aantal instrumenten in: werkplekaanpassingen, reïntegratietrajecten (regulier of in de vorm van de Individuele Reïntegratie Overeenkomst (IRO)), de proefplaatsing, en de no-riskpolis en premiekorting voor werkgevers. Voor jonge WAO-ers (WAJONG-ers) worden ook de instrumenten loondispensatie en begeleid werken ingezet.

De systematiek van de WGA-regeling bevat – in lijn met de aanbeveling van de Commissie hiertoe – zowel voor de werknemer als voor de werkgever een prikkel tot reïntegratie. De prikkel voor de werknemer is erin gelegen dat verdiensten uit arbeid slechts gedeeltelijk op de uitkering in mindering worden gebracht zodat (meer) werken financieel lonend is. De prikkels voor werkgevers zijn gelegen in de uitbreiding van de no-riskpolis (waarbij werkgevers bij het aanstellen van een arbeidsongeschikte niet het risico van ziekte hoeven te dragen), de korting op de premieafdracht voor gedeeltelijk arbeidsgeschikte werknemers en in de gedifferentieerde premie en de mogelijkheid tot eigenrisicodragen in de WGA. Door de gedifferentieerde premie en de mogelijkheid van eigenrisicodragen hebben werkgevers financieel belang bij preventie en reïntegratie temeer nu sinds 1 januari 2004 de loondoorbetaling bij ziekte van één tot twee jaar is verlengd.

Hervorming Werkloosheidswet (WW)

Het kabinet bereidt een hervorming van de WW voor met het oogmerk de activerende werking te versterken en de dynamiek op de arbeidsmarkt te bevorderen. Centraal in de hervorming staan een verkorting van de uitkeringsduur – in het bijzonder voor oudere werklozen – en de bevordering van werkloosheidspreventie en werkhervatting. De hervorming leidt naar verwachting tot een volume-effect van 42.000 uitkeringen en een budgettair effect van 480 mln. Implementatie is gepland voor 1 oktober 2006. De hervorming sluit aan bij het advies van de Sociaal-Economische Raad (SER) over de WW.

De toetredingsvoorwaarde voor het recht op WW (de wekeneis) wordt aangescherpt van 26 in 39 weken tot 26 gewerkte weken in de 36 weken voorafgaand aan de werkloosheid. Daarnaast schaft het kabinet de verlaagde toetredingsvoorwaarden voor specifieke sectoren en beroepsgroepen (zoals seizoenarbeiders in de agrarische sector) grotendeels af. Dit leidt tot een beperking van de instroom in de WW. De duur van de WW wordt voor vrijwel alle leeftijden beperkt en gemaximeerd op drie jaar en twee maanden. Tevens wordt de duur directer gerelateerd aan het arbeidsverleden in plaats van aan de leeftijd. Het accent van de duurverkorting ligt op oudere werknemers. Dit om gebruik van de WW als route voor vervroegde uittreding tegen te gaan. De kortdurende uitkering

wordt vervangen door een loongerelateerde uitkering van drie maanden. De hoogte van de loongerelateerde uitkering bedraagt de eerste twee maanden 75% en daarna 70%.

De verantwoordelijkheid van het bedrijfsleven voor de inzetbaarheid van de werknemers op de arbeidsmarkt en het voorkomen van (langdurige) werkloosheid wordt scherper aangezet. In de WW wordt een poortwachterstoets ingebouwd op de inspanningen van de werknemer gedurende de eerste maanden van de uitkering. Bij onvoldoende inspanningen kan de uitkering worden stopgezet. Verder wordt tussen de 0% en 30% van de WW-lasten van oudere werklozen die op hun 55-ste of ouder werkloos worden, verhaald op de ex-werkgever. Deze wordt zodoende geprikkeld om de inzetbaarheid van de werknemer te bevorderen en werkloosheid te voorkomen. Oudere werklozen die tussen hun 50-ste en 60-ste werkloos zijn geworden, kunnen na afloop van de WW in aanmerking komen voor een uitkering op minimumniveau zonder vermogenstoets (Inkomensvoorziening Oudere Werknemers, IOW). Voor werknemers die na hun 60-ste werkloos zijn geworden, geldt ook geen partnerinkomenstoets.

Een proactieve reïntegratieaanpak staat in de herziene WW centraal. Een goede en vroegtijdige inschatting van de afstand tot de arbeidsmarkt (op basis van risicoprofielen) is hierbij nodig. Waar mogelijk moet instroom in de WW worden voorkomen door preventieve maatregelen, bijvoorbeeld door het preventief aanwenden van WW-reïntegratiemiddelen of middelen die sociale partners hiervoor ter beschikking stellen. Uitstroom moet worden bevorderd door curatieve maatregelen waarbij maatwerk vooropstaat. Bij het voortduren van de werkloosheid moet sprake zijn van een toename van het beschikbare reïntegratieinstrumentarium, een verzwaring van de reïntegratieverplichtingen voor de uitkeringsgerechtigde en een verschuiving van het reïntegratieinitiatief van de uitkeringsgerechtigde naar de uitvoeringsorganisatie. Van ruimte voor maatwerk is sprake door de inzet van reïntegratie-coaching door het UWV en een intensiever gebruik van de individuele reïntegratieovereenkomsten (IRO) die sinds juli 2004 bestaan. Uitgangspunt van het kabinet is dat iedereen moet solliciteren. Alleen bij zeer bijzondere, individuele omstandigheden kan de uitkeringsinstantie een werknemer ontheffen van de sollicitatieverplichting.

VUT / Prepensioen / Levensloop

Om het langer doorwerken te bevorderen heeft het kabinet besloten regelingen die gericht zijn op het stoppen met werken voor het bereiken van de leeftijd van 65 jaar niet langer fiscaal te faciliteren. Dit in lijn met de aanbeveling van de Commissie hiertoe. Tegelijkertijd wordt een levensloopregeling ingevoerd. Het wetsvoorstel hiertoe is in februari 2005 door de Eerste Kamer aangenomen. In september 2005 beziet het kabinet of de invoeringsdatum komt te liggen op 1 jan 2006, dan wel dat het noodzakelijk is de invoeringsdatum te verplaatsen.

Concreet houdt de wet in dat bij prepensioenregelingen (kapitaalgedekt) voortaan de aanspraak, het recht op de uitkering, wordt belast. De uitkeringen zijn vervolgens belastingvrij. Werknemerspremies zijn niet langer fiscaal aftrekbaar. De door de werkgevers betaalde premies voor VUT-regelingen

(omslaggefinancierd) zijn vanaf 1 januari 2006 niet langer belastingvrij, maar worden bij de werkgevers belast met een eindheffing van 52%. Voor bestaande regelingen geldt tot 2011 een soepeler regime. Voor werknemers die vóór 1 januari 2005 55 jaar of ouder zijn, geldt overgangsrecht, indien ten minste de prepensioen- of VUT-uitkering bij latere ingang actuarieel wordt herrekend.

Om gedurende de loopbaan een betere afstemming van werk met onder andere zorgtaken en scholing mogelijk te maken waardoor voor werknemers betere mogelijkheden ontstaan om langer te werken, is het kabinet voornemens per 1 januari 2006 de levensloopregeling in te voeren. Het fiscaal gefacilieerd spaartegoed (per jaar kan 12% van het loon belastingvrij worden gespaard) kan men zowel gebruiken voor loonvervanging tijdens onbetaald verlof in het spitsuur van het leven (bijvoorbeeld ouderschapsverlof of scholingsverlof), als voor vervroegde uittreding. Het gaat om een individuele regeling met vrijwillige deelname. In het Sociaal Akkoord 2004 hebben het kabinet en de sociale partners afgesproken om het maximale spaartegoed te verhogen tot 210% van het laatstverdiende loon. Dat bedrag komt overeen met een verlof van drie jaar tegen 70% van het laatstverdiende loon.

De wettelijke maatregelen hebben invloed op alle bestaande VUT- en prepensioenregelingen én op de regelingen voor het ouderdomspensioen. Het effect op het uittreedgedrag van de werknemers zal pas over enige jaren kunnen worden vastgesteld en zal mede bepaald worden door de uitkomsten van CAO-onderhandelingen tussen sociale partners over de pensioen- en levensloopregelingen.

Gezondheidszorg

Een goede en toegankelijke gezondheidszorg is een belangrijke randvoorwaarde voor een hoge arbeidsparticipatie van de hele beroepsbevolking, en die van ouderen in het bijzonder. Hoewel de Nederlandse gezondheidszorg kwalitatief op een hoog niveau staat¹⁴, zijn er niettemin belangrijke uitdagingen. De sterke bemoeienis van de overheid heeft geleid tot veel bureaucratie en weinig verantwoordelijkheden voor de hoofdrolspelers in de zorg. Hierdoor zijn er onvoldoende prikkels om de zorg ook doelmatig te houden. Bovendien komt de financiële houdbaarheid door onder meer technologische ontwikkelingen, vergrijzing en sociaal-culturele veranderingen steeds meer onder druk te staan. Vernieuwing van het zorgstelsel is daarom noodzakelijk.

De afgelopen jaren is de sturing van de zorg geleidelijk veranderd met een aangepaste verdeling van verantwoordelijkheden. De cliënt, die voorheen weinig prikkels kende tot een doelmatig zorggebruik, wordt door invoering van een no-claimteruggaaf en dankzij meer transparantie meer dan voorheen aangemoedigd om zijn eigen verantwoordelijkheid te nemen en verantwoorde keuzes te maken. De mogelijke mobiliteit van verzekerden geeft verzekeraars een prikkel om te concurreren op prijs, service én kwaliteit. Als gevolg van liberalisering van de zorginkoop – door bijvoorbeeld het opheffen van de contracteerplicht en met behulp van het door outputgerelateerde bekostiging

onderhandelbaar maken van een deel van de ziekenhuiszorg – hebben zorgaanbieders een directe prikkel om goede en doelmatige zorg te leveren. De overheid behoudt een belangrijke rol in het waarborgen van de publieke belangen van kwaliteit, toegankelijkheid en betaalbaarheid van de zorg. Een nieuw op te richten Nederlandse Zorgautoriteit gaat specifiek toezicht houden op de marktontwikkelingen.

Om de concurrentie tussen verzekeraars verder te stimuleren en de nadelen van het huidige stelsel weg te nemen, wordt met ingang van 1 januari 2006 de nieuwe Zorgverzekeringswet ingevoerd. Het onderscheid tussen ziekenfonds en particulier verdwijnt dan. Er komt één verzekering waarvoor de overheid het verplichte pakket bepaalt en waarvoor verzekeraars iedereen moeten accepteren, ongeacht leeftijd of gezondheidsrisico's. Alle verzekerden gaan een inkomensafhankelijke nominale premie betalen, die per verzekeraar kan verschillen. Mensen die een te groot deel van hun inkomen aan zorgpremie betalen, krijgen een tegemoetkoming in de vorm van een wettelijke zorgtoeslag.

Verdere maatregelen

Betere afstemming werk en privé-tijd

Een hogere arbeidsparticipatie van mannen en vrouwen vergt betere mogelijkheden om arbeid en zorg te combineren. Naast goede voorzieningen voor verlof is ook een adequaat stelsel van kinderopvang belangrijk. Per 1 januari 2005 is de nieuwe *Wet Kinderopvang* van kracht die een wettelijk kader schept voor de financiering en kwaliteit van kinderopvang. Om de kosten te matigen en daarmee – conform de aanbeveling van de Commissie – de arbeidsparticipatie van ouders te bevorderen, wordt met ingang van 2006, € 200 mln extra voor kinderopvang uitgetrokken. De gevolgen voor gebruikers van kinderopvang en de mate waarin werkgevers financieel bijdragen aan kinderopvang worden strikt gemonitord evenals de ontwikkeling van CAO-afspraken over een werkgeversbijdrage. In 2006 zal politieke besluitvorming plaatsvinden over het wel of niet verplichten van de werkgeversbijdrage. Drie jaar na inwerkingtreding wordt de *Wet Kinderopvang* geëvalueerd. Schoolbesturen worden verantwoordelijk voor het (laten) organiseren van de *tussenschoolse opvang* op schoolniveau. Hiertoe is een wetswijziging van de *Wet op het primair onderwijs* in voorbereiding. De mogelijkheid om verlof op te nemen, is vergroot met de invoering van de *Wet Arbeid en Zorg*. Aan deze wet is per 1 juni 2005 een recht op langdurend zorgverlof toegevoegd. Werknemers kunnen voor de duur van zes weken onbetaald verlof opnemen om te zorgen voor een levensbedreigend zieke partner, kind of ouder. Dit verlof zal gefinancierd kunnen worden via de nieuwe levensloopregeling.

¹⁴ OECD, "Economic Survey The Netherlands, special chapter Health Care" (mei 2000); Health Consumer Powerhouse

Wet Werk en Bijstand (WWB)

In januari 2004 is de Wet Werk en Bijstand ingevoerd waarbij zowel de budgettaire als de beleidsverantwoordelijkheid grotendeels naar de gemeenten zijn overgeheveld. Tegelijk zijn de normen voor uitkeringsbedragen op nationaal niveau gewaarborgd. Het financiële eigen risico dat gemeenten met de WWB dragen, is tot een maximum niveau beperkt. Door de financieringssystematiek kan het voor gemeenten financieel aantrekkelijk zijn om bijstandontvangers met een afstand tot de arbeidsmarkt naar (duurzaam) werk te leiden zodat deze personen geen langdurig beroep op de gemeentelijke bijstandsmiddelen zullen doen. In de WWB is bepaald dat gemeenten in een verordening aangeven hoe zij in hun reïntegratiebeleid verschillende doelgroepen evenwichtig benaderen. Gemeenten hebben met steun van het Ministerie van SZW innovatieve reïntegratieprojecten gestart die o.a. bedoeld zijn voor mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt. In juni 2005 is het eerste onderdeel van de evaluatie WWB 2004-2007 uitgebracht. Hieruit blijkt dat gemeenten de financiële prikkel voelen om werk boven inkomen te stellen. De ondervraagde gemeenten zijn van mening dat met de decentralisatie van beleids- en budgettaire verantwoordelijkheid de juiste keuze is gemaakt. Gemeenten geven in het onderzoek aan zelf in staat te zijn om te bepalen welk beleid voor hun lokale situatie het meest geschikt is. Mede dankzij de inspanningen van gemeenten is het aantal bijstandsgerechtigden in 2004 en de eerste vier maanden van 2005, ondanks de ongunstige economische omstandigheden, zo goed als gelijk gebleven. Ter bevordering van het wederzijds leren kunnen sinds juni 2005 de WWB-prestaties van alle gemeenten vergeleken worden op een interactieve website waarop de beleidskeuzes van gemeenten inzichtelijker worden gemaakt voor gemeenteraadsliden, burgers en media.

Jeugdcompact

Teveel jongeren vallen uit in het onderwijssysteem en hebben daardoor weinig kansen op de arbeidsmarkt. Aan deze schooluitval kunnen vele redenen ten grondslag liggen. Onder meer om hier een omvattend antwoord op te formuleren is *Operatie Jong* in het leven geroepen: een samenwerkingsverband van 7 departementen gericht op het verbeteren van het jeugdbeleid, met inbegrip van het voorkomen van allerlei vormen van uitval van jeugdigen. Kern van het beleid is het vereenvoudigen en verbeteren van de integrale aan- en besturing van het bestaande jeugdbeleid. Operatie Jong loopt tot 2007. Een gericht initiatief om meer banen voor jongeren te creëren is de *Taskforce Jeugdwerkloosheid*. Naast het actief werven van banen voor jongeren betreffen recente initiatieven onder andere de introductie van het Arbeidsmarktpaspoort en het verbeteren van de sluitende aanpak rond jongeren. Het arbeidsmarktpaspoort vermeldt competenties en kwaliteiten van schoolverlaters zonder diploma, aangevuld met hun eventuele opleiding en ervaring.

Beloningsverschillen tussen mannen en vrouwen

Het gelijkebeloningsbeleid voor de komende jaren is beschreven in de Vierde Voortgangsbrief gelijke beloning, die eind 2004 aan de Tweede Kamer is aangeboden. Voor de komende jaren ligt het accent op een correcte implementatie en verspreiding van de ontwikkelde instrumenten (oa.

"EuroHealth Consumer Index" (juni 2005).

Quickscan en Management Tool Gelijke Beloning voor bedrijven) en op bevordering van de naleving van de gelijke beloningswetgeving. Dit mede conform de Commissieaanbeveling op dit terrein.

Functioneren ketenpartners Structuur Uitvoering Werk en Inkomen (SUWI)

De ketenpartners (Centra voor Werk en Inkomen CWI's, Uitvoeringsorganisatie Werknemersverzekeringen UWV en gemeenten) hebben het afgelopen jaar verdere stappen gezet in het SUWI-imple-mentatieproces dat loopt tot 2006. Dit komt onder andere tot uitdrukking in een nieuw ketenprogramma met een aantal speerpunten voor de samenwerking in de dienstverlening inclusief meting aan de hand van ketenprestatie-indicatoren. Op het gebied van ICT is een besluit genomen voor het ontwerpen van een gemeenschappelijk, digitaal SUWI-dossier dat op innovatieve wijze de efficiency van het uitvoeringsproces en mogelijkheden voor fraudepreventie verbetert en tegelijk het belang van de klant dient doordat dubbele gegevensaanvraag wordt tegengegaan. Een eerste versie dient ultimo 2006 gebruiksklaar te zijn. In 2006 wordt SUWI geëvalueerd.

Inactiviteitsval en marginale druk

Vanaf 2006 worden de fiscale kinderkortingen geïntegreerd en gestroomlijnd om grote inkomensvallen bij het overschrijden van een bepaalde inkomensgrens te voorkomen. Met invoering van de Algemene Wet Inkomensafhankelijke Regelingen (AWIR) zal vanaf januari 2006 alleen de Belastingdienst verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van de huursubsidie, tegemoetkoming kinderopvang en de zorgtoeslag. Dit zal er toe leiden dat het gebruik van inkomensafhankelijke regelingen transparanter wordt en het aanvragen van de regelingen gemakkelijker. Daarnaast zal de aanvullende combinatiekorting voor de minstverdienende partner per januari 2006 worden verhoogd evenals de arbeidskorting. Tevens zal het kabinet meer geld beschikbaar stellen voor kinderopvang.

Armoedevalcijfers	Niveau 2005	Mutatie	Niveau 2006
<i>Werkloosheidsval*</i>			
alleenverdiener mk	-1 ¼	- ¼	-1 ½
alleenstaande	1 ½	8	9 ¾
alleenstaande ouder	-7	1 ¼	-6
<i>Herintredersval**</i>			
partner minimumloon	16	1 ¼	17 ½
<i>Marginale druk***</i>			
Alleenverdiener mk			
Minimumloon - minimumplus	69 ½	-10 ¾	58 ¾
Minimumplus - Modaal	70	2 ¾	72 ¾
Modaal - 2*modaal	59 ¼	-6	53 ½

Bron: CPB/MEV

* Deze cijfers tonen de procentuele mutatie in het besteedbaar inkomen bij het aanvaarden van een baan op het niveau van het minimumloon vanuit een uitkering op het niveau van het sociaal minimum. De cijfers zijn berekend inclusief het effect van gemeentelijke regelingen en huursubsidie.

** Dit cijfers laat de procentuele toename zien in het huishoudinkomen van een gezin waarbij één partner werkt tegen het minimumloon en de niet-verdienende partner een baan aanvaardt met een inkomen van ½ * minimumloon.

*** Deze cijfers tonen de marginale druk op de genoemde inkomenstrajecten.

Kennismigranten

Met de invoering van de Kennismigrantenregeling per 1 oktober 2004 heeft de regering een belangrijke stap gezet om Nederland aantrekkelijker te maken voor kennismigranten, ook van buiten de EU. Een kennismigrant in het kader van deze regeling is een arbeidsmigrant die meer dan € 45.000 per jaar verdient. Deze groep heeft geen tewerkstellingsvergunning meer nodig. Bovendien bereidt het kabinet een nieuwe toelatingsregeling voor zelfstandigen voor.

4.2.2 Vergroten aanpassingsvermogen

Richtsnoer n° 21 Flexibiliteit bevorderen zonder afbreuk te doen aan werkzekerheid en segmentering van de arbeidsmarkt verminderen, met de vereiste aandacht voor de rol van de sociale partners

Richtsnoer n° 22 Erop toezien dat de arbeidskosten en de regelingen voor het vaststellen van de lonen zich ontwikkelen op een wijze die bevorderlijk is voor de werkgelegenheid

In de huidige, meer dynamische mondiale economie vraagt vergroting van het aanpassingsvermogen om een flexibele inzet van arbeid. Met het oog op het huidige aarzelende economische herstel, hecht het kabinet daarnaast groot belang aan een verantwoorde loon(kosten)ontwikkeling.

Verantwoorde loon(kosten)ontwikkeling

Naar aanleiding van de uitkomst van het Najaarsoverleg 2004 (Verklaring van de Stichting van de Arbeid), heeft het kabinet de verwachting uitgesproken dat op grond van de voornemens van de sociale partners de contractloonstijging in 2005 uiterst terughoudend zal zijn en dat eenzelfde terughoudendheid wordt verwacht ten aanzien van niet-CAO-inkomens. In het Najaarsakkoord 2004 hebben kabinet en sociale partners afspraken gemaakt over loonaanvulling gedurende de eerste twee ziektejaren in relatie tot afspraken over preventie en reïntegratie, de fiscale facilitatie van VUT/prepensioen/levensloop, kinderopvang en het stelsel van de werknemersverzekeringen.

Monitoring van recente CAO-afspraken in het licht van het Najaarsakkoord vindt – in lijn met de landenspecifieke aanbeveling van de Commissie – plaats op basis van een steekproef van 128 akkoorden, voorzover vanaf 1 januari 2005 tot stand gekomen. Op peildatum 15 juni 2005 zijn 47 akkoorden afgesloten waaronder 2,3 miljoen werknemers vallen. Van deze 47 akkoorden expireren 24 akkoorden (bijna 1,5 miljoen werknemers) na 1 januari 2006. Voorlopige cijfers wijzen uit dat de gemiddelde contractloonmutatie in 2005 1,19% op niveaubasis en 1,03% op jaarbasis bedraagt.

Tijdens het Voorjaarsoverleg 2005 heeft het kabinet benadrukt zeer te hechten aan een voortdurend terughoudende contractloonmutatie. Dit temeer daar de arbeidskosten per eenheid produkt (in de verwerkende industrie) in de periode 1997-2004 veel sterker zijn gestegen dan bij de concurrenten in het Eurogebied. Tevens is tijdens dat overleg door het kabinet bevestigd dat met ingang van 1

januari 2006 de koppeling tussen lonen en uitkeringen volledig zal worden hersteld. Naar verwachting vindt in het najaar van 2005 wederom een overleg tussen kabinet en sociale partners plaats.

Verdere maatregelen

Sociale innovatie

Het kabinet heeft de SER gevraagd in het middellange termijnadvies over sociaal economisch beleid (MLT-advies) in te gaan op de vraag hoe sociale partners sociale innovatie kunnen bevorderen en hoe de overheid hieraan kan bijdragen door belemmeringen weg te nemen. Sociale innovatie betreft hier vernieuwing van de arbeidsorganisatie en het maximaal benutten van competenties, met als doel het verbeteren van bedrijfsprestaties en het ontplooiën van talent. Dit alles met het oog op het vergroten van de arbeidsproductiviteit. Naar verwachting zal het MLT-advies begin 2006 gereed zijn.

Ontslagrecht

In het kabinetsstandpunt WW en Ontslag is met betrekking tot het ontslagrecht (c.q. de ontslagpraktijk) een aantal voornemens kenbaar gemaakt. Dit betreft in de eerste plaats een overgang van het lifo-beginsel naar het afspiegelingsbeginsel. Hierdoor worden ontslagen meer gespreid over werknemers in verschillende leeftijdscategorieën. Dat is gunstig voor nieuwe toetreders tot de arbeidsmarkt, zoals jongeren en herintredende vrouwen. Verder zullen collectieve ontslagen niet langer op bedrijfseconomische noodzaak worden getoetst als werkgever en vakbonden daarover overeenstemming hebben bereikt. Ook krijgen sociale partners de mogelijkheid om bij CAO eigen ontslagcriteria overeen te komen. Zo ontstaat meer ruimte voor maatwerk. Ontslagen op grond van dergelijke CAO's zullen niet meer worden getoetst door het CWI, maar door de CAO-partijen zelf. Wel zal het kabinet aanvullende maatregelen invoeren, zoals premiedifferentiatie in de WW, ter voorkoming van onevenredige ontslagen van ouderen.

Verder zal de verwijtbaarheidstoets in de WW worden beperkt waardoor pro forma procedures – waarbij een werknemer bezwaar maakt tegen ontslag met als doel het veiligstellen van de WW uitkering – bij kantonrechter en CWI worden voorkomen. Dit leidt tot versoepeling van de ontslagpraktijk en vermindering van ontslagkosten voor werkgevers. Ook zullen ontslagvergoedingen niet, zoals eerder overwogen, in mindering worden gebracht op de WW-uitkering.

Herziening arbeidstijdenwet

Het kabinet zal de Arbeidstijdenwet herzien met als doel werkgevers en werknemers meer ruimte te bieden om zelf afspraken te maken over arbeids- en rusttijden. Het SER-advies op hoofdlijnen volgend, zal een groot aantal regels uit de huidige wet verdwijnen en zullen de in internationaal verband afgesproken normen voor arbeids- en rusttijden als vertrekpunt voor de nationale wetgeving worden genomen.

Arbeidsomstandigheden

Uitgangspunten van het door de overheid te voeren arbeidsomstandighedenbeleid zijn een herallocatie van verantwoordelijkheid tussen overheid en werkgevers en werknemers en het terugdringen van de regel- en administratieve lastendruk. Werkgevers en werknemers moeten de ruimte hebben en benutten om in goed overleg invulling te geven aan het arbeidsomstandighedenbeleid. Sociale partners kunnen op sectoraal niveau synergie bereiken door te werken vanuit een integrale ketenbenadering van preventiebeleid, arbobeleid, verzuimbegeleiding, reïntegratiebeleid en inkomensbeleid. In het in juli 2005 door de SER uitgebrachte advies over de evaluatie Arbowet 1998 worden deze uitgangspunten gesteund. De SER heeft geadviseerd om de verantwoordelijkheden te verschuiven: de overheid stelt een verantwoord beschermingsniveau voor werknemers vast, terwijl werkgevers en werknemers samen beslissen hoe ze dat in de praktijk bereiken. In een reactie op het SER-advies heeft het kabinet aangekondigd dit voorstel over te nemen. In dit kader wordt een wijziging voorbereid van de Arbeidsomstandighedenwet en -regeling. Het kabinet streeft naar inwerkingtreding in 2006.

4.2.3 Menselijk kapitaal

Richt snoer n° 23 Investerings in menselijk kapitaal opvoeren en verbeteren

Richt snoer n° 24 Onderwijs- en opleidingsstelsels aanpassen aan de nieuwe behoeften op het gebied van vaardigheden

De arbeidsmarkt is aan belangrijke veranderingen onderhevig. Vooral door technologische en internationale ontwikkelingen veranderen de beroepseisen die aan werknemers worden gesteld voortdurend. Om kwalificatieveroudering van werknemers tegen te gaan, en daarmee de kans op werkloosheid, zijn goed onderwijs en goede scholing gedurende het gehele werkzame leven noodzakelijk (leven lang leren). Het is ondertussen duidelijk dat de Nederlandse Lissabon-doelstellingen op de terreinen voortijdig schoolverlaten en jongeren met een startkwalificatie wel zeer ambitieus zijn (zie tabel 4.2.3). Extra geld (Paasakkoord) en maatregelen zijn en worden ingezet om deze doelstellingen te halen. Gedurende de verdere loop van het Lissabonproces, zal het kabinet kritisch bezien of deze doelstellingen nog haalbaar zijn.

Tabel 4.2.3 EU-doelstellingen onderwijs 2010

	Situatie 2000		Situatie 2003		Streefwaarde 2010	
	Nederland	EU 25	Nederland	EU 25	Nederland	EU 25
Aantal voortijdig schoolverlaters	15,5%	17,3%	14,5%	16,1%	8%	10%
Aantal mensen met diploma in het hoger secundair onderwijs als % van de 20-24 jarigen in de periode 2000-2010	73%	76,4%	74,5%	76,6%	85%	85%
Percentage volwassenen dat deelneemt aan leven lang leren	15,6%	7,9%	16,5%	9,3%	20%	12,5%

Kwaliteit van het Nederlandse onderwijsstelsel

Het Nederlandse onderwijsstelsel kan zich goed meten met dat van andere rijke landen, zoals België, Duitsland, Scandinavië en de VS.¹⁵ In internationale vergelijkingen behoort Nederland sinds 1995 tot de top ten aanzien van zaken als leesvaardigheid, functionele geletterdheid en wis- en natuurkunde. Voor het hoger onderwijs in internationaal perspectief zijn geen cijfers bekend. Het streven van Nederland is echter duidelijk: in 2010 tot de kopgroep van meest dynamische kenniseconomieën in de EU behoren. Het hoger onderwijs speelt hierbij een belangrijke rol. Dit stelt hoge eisen aan de kwaliteit en variëteit in het hoger onderwijs. Om optimaal hierop in te spelen introduceert het kabinet vanaf 2007 leerrechten in het hoger onderwijs, waarbij de bekostiging aan de instelling de student volgt. Instellingen worden op deze manier gestimuleerd maatwerk te bieden aan studenten. Ook zal geëxperimenteerd worden met flexibele toelating, selectie en collegegelddifferentiatie in het hoger onderwijs. Verder komen er *honours programma's* voor studenten die meer uitdaging zoeken. Tot slot wordt de kwaliteit van het onderwijspersoneel en de lerarenopleiding onder meer verbeterd door meer transparantie van toetsing en examinering.

Ondanks de in het algemeen goede kwaliteit van het onderwijsstelsel zijn er onderwijsprestaties die verbetering behoeven. Een urgent voorbeeld hiervan is het terugdringen van voortijdige schooluitval. Ook de doorstroming naar hogere opleidingsniveaus en een betere aansluiting van onderwijs en arbeidsmarkt vragen aandacht. Een ander aandachtspunt is de scholing van werkenden. Hierbij is een belangrijke rol weggelegd voor de sociale partners.

Terugdringing voortijdige schooluitval

Het aandeel voortijdig schoolverlaters van 18-24 jaar is in Nederland weliswaar iets lager dan het gemiddelde van de EU-25 (14,5% versus 16,1% in 2003), maar hoog in vergelijking met de ons omringende landen en de nationale Lissabonambitie (8% in 2010). Vooral het aandeel jongeren in de leeftijd van 15 tot 19 jaar dat geen onderwijs meer volgt, is hoog. In 2002 was dit ca 20%, terwijl dit in Frankrijk 5,4% was en in Duitsland, België, Denemarken en Zweden 10% à 12%. Wel is de participatiegraad van deze jongeren in Nederland hoog, namelijk 76 procent. Dit is ruim tweemaal zo hoog als de niet-onderwijs volgende jongeren in Frankrijk en België. De ervaring leert echter dat deze participatie veelal niet duurzaam is.¹⁶ Het is derhalve belangrijk dat vooral deze jongste leeftijds-groepen langer in het onderwijs worden vastgehouden om het risico van (herhalings)werkloosheid tegen te gaan en latere maatschappelijke uitsluiting te voorkomen. Voor het schooljaar 2002-2003 kon voor het eerst sinds jaren een daling van het aantal voortijdige schoolverlaters worden gemeld. De eerste signalen voor het schooljaar 2003-2004 duiden echter niet op een verdere afname. Het tegengaan van voortijdig schoolverlaten behoudt daarom in de komende jaren dezelfde hoge prioriteit.

Het voorkomen van voortijdige schooluitval heeft in het kabinetsbeleid prioriteit. Derhalve worden de komende periode diverse beleidsmaatregelen en extra geld ingezet. Zo zal de bijdrage voor begeleiding van voortijdige schoolverlaters vanaf 2006 structureel met €5 miljoen worden verhoogd.

¹⁵ CPB (2005), Nederlands onderwijs en onderzoek in internationaal perspectief, *CPB-document*, no. 88.

Ook zal vanaf 1 augustus 2005 voor individuele leerlingbegeleiding in het voortgezet onderwijs € 44 miljoen per jaar beschikbaar worden gesteld. Bovendien komt er voor 2006 en 2007 in totaal 100 miljoen Euro extra voor het verbeteren of vernieuwen van praktijklokalen. Dit heeft naar verwachting zowel een positief effect op de doorstroom van leerlingen naar het mbo en de arbeidsmarkt als op het terugdringen van voortijdig schoolverlaten. Andere maatregelen zijn o.a.:

- Vroegtijdig wegwerken van taal- en onderwijsachterstanden bij (jonge) kinderen door samenwerking tussen verschillende verantwoordelijken.¹⁷
- Verbetering registratie van jongeren via het persoonsgebonden onderwijsnummer, waardoor informatie over leerlingen beschikbaar gesteld kan worden aan gemeenten.
- Invoering van competentiegericht onderwijs in 2007/2008.
- Vanaf 2007 vergelijking en verspreiding van goede ervaringen en werkwijzen die tot verbetering van minder goed presterende instellingen kan leiden.

Startkwalificatie / leerwerkplicht

De – ten opzichte van de totale werkloosheid – hoge jeugdwerkloosheid (in 2004 6,5 % resp. 13,5%) hangt gedeeltelijk samen met een lage opleiding en voortijdig schooluitval. Veel jeugdige werklozen hebben de school zonder startkwalificatie verlaten.¹⁸ Het zijn vooral allochtone jongeren die zonder diploma de school verlaten. Tabel 4.2.3 (zie boven) laat zien dat het aandeel jongeren met een startkwalificatie 74,5% was in 2003 en er nog een lange weg te gaan is om de Lissabondoelstelling te bereiken (85% in 2010). Het niet hebben van een startkwalificatie leidt gemiddeld genomen tot lagere kansen op de arbeidsmarkt en arbeidsparticipatie en tot een lagere deelname aan maatschappelijke activiteiten. Het kabinet onderzoekt de mogelijkheid tot het *verplichten* van jongeren tot actieve participatie op haalbaarheid. Concreet betekent dit dat jongeren tot 23 jaar of aan het leren, of aan het werk zijn, of werken en leren combineren. Ook het advies van de Raad voor Werk en Inkomen (2005) *Omdat iedereen nodig is*, ondersteunt dit. Het kabinet vindt het van groot belang dat al het mogelijke in het werk wordt gesteld om ervoor te zorgen dat inactieve jongeren maatschappelijk actief worden. Dit om structurele afhankelijkheid van werkloosheidsvoorzieningen en maatschappelijke uitsluiting te voorkomen.

Doorstroming naar een hogere opleiding

In Nederland stromen relatief weinig jongeren door naar een hogere opleiding. Dit probleem is temeer urgent omdat door vergrijzing en technologische ontwikkelingen het tekort aan hoogopgeleiden de komende jaren verder zal toenemen. Voor de komende 5 jaren zal het jaarlijkse tekort aan goed opgeleide voltijd medewerkers variëren tussen 128 en 331 duizend.¹⁹ Ook het Centraal Plan Bureau (CPB)²⁰ gaat uit van een toenemende schaarste aan hoogopgeleiden.

Naast voortijdige schooluitval is sprake van andere verklaringsgronden voor de geringe doorstroom:

¹⁶ Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (2002) Agenda voor de Toekomst – Tweede Voortgangsrapportage.

¹⁷ De notities 'VMBO, het betere werk' (april 2005) en het 'Plan van aanpak veiligheid' (mei 2004).

¹⁸ Een startkwalificatie staat gelijk aan een opleiding op minimaal MBO-2 niveau of HAVO/VWO-niveau.

¹⁹ Koninklijke Vereniging MKB-Nederland, *Koers-MKB. Vakmanschap Onder Druk*, Delft, 2005, pp. 20-21.

²⁰ B. Jacobs, The lost race between schooling and technology, *CPB Discussion Paper*, no. 25, 2003; pp 25-26 (discussiepaper, conclusies voor rekening auteur).

- de aantrekkingskracht van het volgen van onderwijs is onvoldoende;
- de overgang van VMBO naar MBO is te groot en beide sluiten niet goed op elkaar aan;
- de aansluiting van MBO naar HBO laat te wensen over;
- Onderwijs en arbeidsmarkt sluiten onvoldoende op elkaar aan.

Het kabinet beoogt de directe doorstroom van mbo naar hbo te verhogen via het programma “Ruim baan voor talent” (experimenten doorstroom naar hbo met een mbo-3 diploma) en experimenten met korte programma’s binnen de hbo-bachelor opleidingen (*associate degree*). Daarnaast zijn de inspanningen gericht op vergroting van de indirecte doorstroom van werkende of werkzoekende mbo-ers naar het hbo, met behulp van de ontwikkeling naar meer vraaggericht onderwijs (individuele leertrajecten). Het wetsvoorstel samenwerking Voortgezet Onderwijs / Beroeps- en Volwasseneneducatie draagt bij aan meer maatwerk voor risicoleerlingen en mogelijkheden voor verrijking en doorlopende leerwegen door o.a. overdracht van bekostigingsmiddelen bij een tussentijdse overstap naar een Beroeps- en Volwasseneneducatie-instelling. Om een doorlopende leerlijn vmbo-mbo te creëren zijn experimenten aangekondigd in de notitie “vmbo, het betere werk”. Hierin worden vmbo-programma’s gemoderniseerd in samenhang met doorgevoerde vernieuwingen in het mbo. Ook het scheppen van meer leerwerktrajecten dient doorstroom naar een hogere opleiding te bevorderen evenals vermindering van de voortijdige schooluitval.

Betere aansluiting onderwijs en arbeidsmarkt

Als gevolg van ontwikkelingen zoals internationalisering en informatisering, veranderen beroepsvereisten snel. Veel ondernemers ervaren momenteel een kwalitatieve mismatch tussen het niveau dat het onderwijs aflevert en het niveau dat zij nodig hebben in hun bedrijf. Circa 8 op de 10 ondernemers is van mening dat vooral jongere werknemers die net van school komen, bijscholing nodig hebben.²¹ Tevens geeft de helft van de ondernemers aan dat zij in hun bedrijfstak ten opzichte van 5 jaar geleden steeds meer MBO-ers aannemen ten koste van lager opgeleiden (VMBO-ers). Dezelfde trend geldt voor MBO-ers: 3 op de 10 ondernemers neemt ten opzichte van 5 jaar geleden meer HBO-ers aan ten koste van MBO-ers.

De invoering van competentiegericht beroepsonderwijs moet zorgen voor een betere aansluiting tussen onderwijs en bedrijfsleven door een betere toerusting van deelnemers, een betere inzetbaarheid op de arbeidsmarkt, en aantrekkelijk en ‘arbeidsnabij’ beroepsonderwijs. Een ander voorbeeld is de vorming van een kenniscoöperatie door de Kennisinstellingen binnen het landbouwonderwijs waarmee een betere aansluiting op de (regionale) arbeidsmarkt en meer aandacht voor innovatie, betere scholing en de relatie met het Midden en Klein Bedrijf (MKB) tot stand worden gebracht. Tevens is in ‘het Actieprogramma Ondernemerschap en Onderwijs’ een aantal acties uitgezet gericht op verankering van ondernemerschap in het onderwijs.

²¹ C. Hoogendijk (2005), *Koers – MKB. Vakmanschap Onder Druk*, Koninklijke Vereniging MKB-Nederland, Delft.

Scholing van werkenden – leven lang leren

De Europese doelstelling voor leven lang leren is dat in 2010 tenminste 12,5% van de 25-64 jarigen deelneemt aan leeractiviteiten (zie tabel 4.2.3). Het kabinet heeft voor Nederland de lat hoger gelegd. Nederland moet op het niveau komen van de 3 best presterende landen in Europa, waarschijnlijk ongeveer 20%. De snelheid waarmee het aandeel van leven lang leren groeit, is daarvoor onvoldoende (het aandeel groeide van 15,6% in 2000 naar 16,5% in 2003).

De sociale partners zijn primair verantwoordelijk voor scholing van werkenden. Niettemin is ook voor de overheid een rol weggelegd. Gezien het maatschappelijke belang van het hebben van een startkwalificatie, is vorig jaar de afdrachtskorting voor startkwalificaties opengesteld voor jongeren. Vooralsnog wordt deze fiscale faciliteit weinig gebruikt. Voorts is op 1 maart 2005 voor een periode van 2 jaar de Projectdirectie Leren en Werken gestart. Doel van de projectdirectie is de ambities uit het actieplan Leven Lang Leren en de kabinetsnotitie Duale Trajecten concreet te maken. De activiteiten van de projectdirectie zijn, gegeven de kenniseconomie, voornamelijk gericht op het halen van hogere kwalificaties. Het kabinet beoogt dit te doen langs de volgende lijnen:

1. Duale trajecten: Combinaties van leren en werken zijn een instrument om mensen aan het leren en werken te krijgen. De inzet zal zijn gericht op het bevorderen van samenwerking tussen werkgevers, onderwijsinstellingen en eventueel de gemeenten. Streven is vóór de zomer van 2007 tenminste 15.000 duale trajecten te realiseren. Duale trajecten zijn belangrijk. Vaak is de arbeidsmarktpositie van uitkeringsgerechtigden slecht doordat ze zowel kennis als vaardigheden missen die nodig zijn voor duurzame participatie. Door een duaal traject kunnen de kwalificaties en competenties van werkzoekenden verbeterd worden door zowel het scholingstekort als het tekort aan werkervaring aan te pakken.
2. Erkenning van Verworven Competenties (EVC) en loopbaanbegeleiding. In vier regio's zal worden gestart met het ontwikkelen van een samenhangende infrastructuur voor loopbaanadvies, EVC en scholing samen met de partijen in de regio, zoals scholen, bedrijven, CWI en gemeente. Doel is voor 2007, 12.500 extra EVC-trajecten te realiseren.
3. Onderzocht zal worden hoe een leven lang leren het beste kan worden vormgegeven, mede op basis van een beoordeling van het functioneren van het huidige instrumentarium. In dit kader worden in de periode 2005-2007 experimenten uitgevoerd met een individuele leerrekening voor laagopgeleide werknemers. Bestaande faciliteiten worden onder de aandacht gebracht van werkgevers en werknemers. Daarbij gaat het onder andere om de fiscale faciliteit voor werkgevers die voormalig werkloze werknemers opleiden tot startkwalificatieniveau. Tevens worden goede voorbeelden van regionale en sectorale projecten/samenwerkingsverbanden in beeld gebracht met als doel deze een bredere reikwijdte te geven.

Meer transparantie en erkenning van kwalificaties

Een gebrek aan transparantie is, zowel vanuit onderwijs- als arbeidsmarktstandpunt, een hindernis voor de individuele mobiliteit en vormt daarmee een rem op de ontwikkeling van een flexibele arbeidsmarkt in Europa. Transparantie van kwalificaties en competenties is daarom essentieel.

Europass is hiervoor een bruikbaar hulpmiddel. Het European Qualification Framework is een goed hulpmiddel om nationale kwalificaties met elkaar te vergelijken.

4.3 Financiële paragraaf

Conform de stroomlijning van de Lissabonstrategie beperkt deze paragraaf zich tot beknopte informatie bij de hervormingen die in dit hoofdstuk besproken zijn. Voor volledige informatie (budgettair, beleidsinformatie, effectindicatoren) wordt verwezen naar de begrotingen van de Ministeries van SZW en OCW en VWS die toegankelijk zijn via www.rijksbegroting.nl.

4.3.1 Nationaal

De bedragen in onderstaande tabel onder de richtlijnen 17 t/m 20 betreffen *totaaluitgaven* dan wel opbrengsten zonder onderscheid tussen reguliere en additionele middelen voor deze richtlijnen. De bedragen genoemd onder richtlijnen 23 en 24 betreffen vooral *impulsen* voor recent ingezet beleid. De reguliere hoofdstroom van de onderwijs- en wetenschapsuitgaven is niet in de tabel opgenomen.

		2004	2005 ^R	2006 ^R	2007 ^R	2008 ^R
Meer en betere banen: richtlijnen 17 t/m 20						
Reïntegratiebudget	Arbeidsongeschiktheid	0,5	0,4	0,2	0,2	0,2
(€ mrd)	Werkloosheidswet (WW)	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
	Wet Werk en Bijstand (WWB)	1,6	1,6	1,6	1,6	1,6
-werkvoorziening	Wet Sociale Werkvoorziening	2,2	2,2	2,2	2,2	2,2
-activering	Centra voor Werk en Inkomen	0,4	0,4	0,3	0,3	0,3
Uitkeringslasten	Arbeidsongeschiktheid	13,4	12,9	12,3	12,1	12,0
(€ mrd)	WW	4,5	5,0	4,5	4,0	3,9
	WWB	4,6	4,6	4,4	4,2	4,2
Uitkeringsjaren	Arbeidsongeschiktheid	904	880	840	817	803
(*1000)	WW	269	293	253	212	172
	WWB	337	340	348	353	356
VUT / PP	Extra opbrengst LB/IB ¹ (€ mrd)	-	-	0,8	1,1	1,1
Levensloop	Overheidsbijdrage ² (€ mrd)	-	-	0,8	0,9	1,0
	Deelnemers spaarfaciliteit (mln)	-	-	1,8	2,3	2,7
Kinderopvang	Overheidsbijdrage	238	678 ³	820 ⁴	838	865
Vergroten aanpassingsvermogen: richtlijnen 21 en 22						
De hervormingen onder deze twee richtsnoeren betreffen hoofdzakelijk institutionele wijzigingen						

Menselijk kapitaal: richtlijnen 23 en 24					
	Onderstaande bedragen in € mln				
Terugdringen voortijdig schoolverlaten	12	38	193	268	119
Leven lang leren	-	15	24	5	5
Vergroten aantal hoger secundair opgeleiden	22	23	33	33	35

R : raming; ¹ extra opbrengsten loon-/inkomstenbelasting door afschaffen fiscale facilitering VUT/PP; ²belastinguitgave; ³ invoering nieuwe Wet Kinderopvang; ⁴ de extra impuls van €200 mln vanaf 2006 is gedeeltelijk in deze cijfers verwerkt.

4.3.2 ESF en EQUAL programma

ESF3

De inzet van middelen van het European Social Fund (ESF) in Nederland sluit aan bij de in dit hoofdstuk genoemde maatregelen om de inzetbaarheid van de beroepsbevolking te vergroten. Nederland zet de bijdrage uit Doelstelling 3 in de periode 2000-2006 in ten behoeve van een drietal prioriteiten: een sluitende aanpak van de werkloosheid, een blijvende inzetbaarheid van de beroepsbevolking, en een leven lang leren als onderdeel van het beroepsonderwijs. Het ESF wordt derhalve ingezet om de werkgelegenheidsdoelstellingen van de Lissabonstrategie te bereiken.

Op de peildatum 30 juni 2005 zijn vanaf de start van het programma in totaal 1.329 aanvragen ingediend (betreft alle maatregelen). Hiervan zijn 954 toegekend voor een bedrag van € 1.434,2 miljoen. Er is op deze datum voor bijna € 427,0 miljoen aan aanvragen in behandeling.

Evenals in voorgaande jaren zijn de samenwerkingsverbanden van werkgevers en werknemers die zorgdragen voor de scholing van werkenden (O&O fondsen), zeer actief als aanvrager. Ook bij de maatregelen voor een leven lang leren worden de budgetten goed benut. In voorgaande jaren werd met name in het gemeentelijke domein weinig gebruik gemaakt van het ESF. In 2004 zijn de effecten zichtbaar geworden van de inspanningen die gedaan zijn om gemeenten te stimuleren ESF-subsidie aan te vragen voor reïntegratietrajecten. Het aantal deelnemende gemeenten is inmiddels 74, waarvan er 32 in 2004 voor het eerst een aanvraag hebben ingediend. Voor het eerst sinds het begin van de programmaperiode is er een overschrijding van maar liefst 31% te zien van het aantal aanvragen uit het gemeentelijk domein ten opzichte van de prognoses in het Enig Programmeringsdocument ESF3.

Een belangrijke doelstelling van het kabinet is om arbeidsrisico's te voorkomen, verzuim te verminderen en de WAO-instroom te beperken. De Nederlandse ESF-regeling is om die reden verruimd en kan nu ook een bijdrage leveren door het subsidiëren van hierop gerichte activiteiten. Daarnaast is de mogelijkheid geopend om subsidie aan te vragen op projecten die gericht zijn op het combineren van arbeid en zorg. Onder meer met het oog op het verhogen van de arbeidsparticipatie van vrouwen.

In de aanbevelingen van de Europese Commissie in haar Gezamenlijk Werkgelegenheidsverslag onderstreept zij ondermeer het belang van een snelle bemiddeling van werkzoekenden. Het ESF draagt hieraan bij omdat bijvoorbeeld aan het Centrum voor Werk en Inkomen (CWI) subsidie is toegekend ten behoeve van het vacatureoffensief voor de bemiddeling van werkzoekenden.

EQUAL

Het doel van het EQUAL-programma is het via transnationale samenwerking stimuleren van nieuwe benaderingen voor de bestrijding van arbeidsmarktgerelateerde discriminatie en ongelijkheid van

welke aard dan ook. Het EQUAL-programma is onderverdeeld in vier pijlers (inzetbaarheid, ondernemerschap, aanpassingsvermogen, gelijke kansen) en het thema asielzoekers. Het totale gereserveerde budget voor ESF-EQUAL bedraagt voor de eerste tranche (2001 t/m 2004) ongeveer € 97 mln. 95 projecten zijn in het najaar van 2002 van start gegaan en ronden hun activiteiten af in 2005. Het totale beslag op het budget bedraagt ongeveer 80%. Voor de tweede tranche (2004 t/m 2007) is opnieuw een bedrag beschikbaar van ongeveer € 104 mln waarvoor 224 aanvragen zijn ingediend. De aanvragen worden op moment van schrijven nog beoordeeld.

Het is de bedoeling dat de nieuwe benaderingen, voorzover ze best practices blijken te zijn, worden geïmplementeerd in het reguliere beleid (mainstreaming). Om dit proces goed te laten verlopen zijn rond de vier pijlers en het thema asielzoekers Nationaal Thematische Netwerken (NTN's) opgezet, waarin belangenorganisaties en vertegenwoordigers van NGO's deelnemen, maar ook het Ministerie van SZW, andere ministeries en het Agentschap SZW. Elk van de vijf NTN's heeft een eindrapport opgeleverd, met een beschrijving van best practices en aanbevelingen voor beleid voortvloeiend uit de eerste tranche van EQUAL-projecten. De NTN's hebben in deze eindrapportages gemiddeld een derde tot de helft van de projecten als 'best practice' aangemerkt (veelal innovatieve, getoetste methodieken en instrumenten). Dit is te beschouwen als een hoge opbrengst van de met EQUAL gedane investeringen. Enkele voorbeelden:

- project 'Scholing zonder drempels': dit project zet in op kwalificering van gedetineerden, met als extra opbrengst dat de recidive meer dan gehalveerd is;
- project 'Innstart' heeft een workshop ontwikkeld waarin klantmanagers van gemeentelijke sociale diensten, CWI's en UWV wordt geleerd zelfstandig ondernemerschap als reële optie voor uitkeringsgerechtigden en herintreedsters te (h)erkennen. De methodiek kan relatief eenvoudig door andere uitvoeringsinstanties worden ingezet;
- project 'Ruman grandi', waarin Antilliaanse jongeren van 13-23 jaar met een meervoudige problematiek worden begeleid door mentoren van Antilliaanse afkomst. Van de 250 benaderde jongeren zijn er door deze nieuwe aanpak inmiddels 186 gestabiliseerd (qua huisvesting, opleiding en/of werk).

Verder ondernemen de NTN's in de loop van 2005 diverse activiteiten gericht op verspreiding van kennis en mainstreaming van best practices, waaronder uitwisselingsbijeenkomsten, conferenties en executive lunches/dinners. Ook zijn de resultaten van de eerste tranche projecten te vinden op de website van Agentschap SZW (www.agentschapszw.nl).

Bijlagen

Bijlage 1: Score Nederland op structurele indicatoren short list

Deze bijlage geeft de score van Nederland op de short list van 14 structurele indicatoren. Voor een aantal jaren is Nederland vergeleken met het EU-25 gemiddelde en het gemiddelde van de Eurozone. De bron voor de gegevens is de Structural Indicators Database van Eurostat. De gegevens zijn verzameld door het Nederlands Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

1. BBP per capita

BBP in koopkrachtpariteiten per hoofd van de bevolking. Index: EU25 = 100

	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995
eu25	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
eurozone	106.1 f	106.5 f	107.0 f	107.5 f	108.1	108.9	110.3	110.6	110.9	111.0	111.8	112.4
nl	123.2 f	123.8 f	125.1 f	126.0	126.7	128.4	120.7	120.1	120.6	120.3	119.7	119.6

Nederland neemt op deze indicator binnen de EU in 2006 naar verwachting de 3^e plaats in.

2. Arbeidsproductiviteit

BBP in koopkrachtpariteiten per werkende. Index: EU-25 = 100

	2006	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995
eu25	100.0 f	100.0 f	100.0 f	100.0 f	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
eurozone	105.2 f	105.6 f	106.2 f	106.6 f	107.0	107.9	109.1	110.0	110.9	111.2	111.8	112.3
nl	101.9 f	102.6 f	103.2 f	102.3	102.6	103.9	102.1	101.8	103.2	103.5	104.9	106.4

Nederland neemt op deze indicator binnen de EU in 2006 naar verwachting de 11e plaats in.

3. Arbeidsparticipatie

Percentage werkenden op totaal binnen leeftijdsgroep 15-64

	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992
eu25	63.3	62.9	62.8	62.8	62.4	62.0	61.2	60.6	:	:	:	:	:
eurozone	63.0	62.6	62.4	62.4	61.7	60.6	59.3	58.6	58.2	58.1	57.9	58.3	59.5
Nl	73.1	73.6	74.4	74.1	72.9	71.7	70.2	68.5	66.3	64.7	64.0	63.6	64.0

Nederland nam op deze indicator binnen de EU in 2004 de 2e plaats in.

4. Arbeidsparticipatie van oudere werknemers

Percentage werkenden op totaal binnen leeftijdsgroep 55-64

	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992
eu25	41.0	40.2	38.7	37.5	36.6	36.2	35.8	35.7	:	:	:	:	:
eurozone	38.6	37.9	36.5	35.1	34.2	33.7	33.3	33.2	33.1	32.8	32.5	32.6	32.9
Nl	45.2	44.3	42.3	39.6	38.2	36.4	33.9	32.0	30.5	28.9	29.1	28.8	28.7

Nederland nam op deze indicator binnen de EU in 2004 de 11e plaats in.

5. Bruto binnenlandse uitgaven aan R&D

Als percentage van het BBP

	2005	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994
eu25	:	:	1.95 ps	1.93 s	1.92 s	1.88 s	1.86 s	1.82 s	1.82 s	1.82 s	1.84 s	:
eurozone	:	:	1.9 ps	1.93 s	1.9 s	1.89 s	1.88 s	1.84 s	1.83 s	1.83 s	1.85 s	1.84 s
nl	:	:	:	:	1.89 r	1.9 r	2.02 r	1.94	2.04	2.03	1.99	1.97

Nederland nam binnen de EU in 2001 een gedeelde 8e plaats in (met het Verenigd Koninkrijk).

6. Opleidingsniveau jongeren

Percentage van de populatie in de leeftijd 20 tot 24 met afgerond secundair onderwijs

	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996
eu25	76.7 p	76.6 i	76.5 i	76.2 i	76.4 i	74.8 i	:	:	:
eurozone	73.0 p	72.5	72.7	72.3	72.5	71.2	:	:	:
nl	74.5 p	74.5	73.3	72.1	71.7	72.3	72.9	70.3	67.6

Nederland nam op deze indicator binnen de EU in 2004 de 19e plaats in.

7. Prijsniveaus

Prijsniveaus van consumptie door private huishoudens, inclusief indirecte belastingen (EU-25 = 100)

geoltime	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995
eu25	100 p	100	100	100	100	100 s	100 s	100 s	100 s
eurozone12	103.1 p	101.1	100.3	99.9	101.6	102.2	103.1	106.2	106.4
nl	106.6 p	105.3	104	104.2	105	103.6	103.3	106.8	110.3

Nederland nam op deze indicator binnen de EU in 2003 de 8e plaats in.

8. Investeringen private sector

Bruto vaste kapitaal formatie door private sector als percentage van het BBP

	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995
eu25	17.0	16.8	17.2	17.9	18.4	18.0	17.5	17.1	17.0	16.9
eurozone	17.6	17.4	17.7	18.5	19.0	18.4	17.9	17.6	17.6	17.7
nl	17.1	16.6	17.2	18.3	19.0	19.5	18.6	18.6	17.9	17.3

Nederland nam op deze indicator binnen de EU in 2003 de 14e plaats in.

9. Armoederisico

In procenten na sociale transfers

	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995
eu25	:	:	15 is	:	:	:	:	:	:
eurozone12	:	:	15 is	15 s	15 s	15 s	16 s	16 s	17 s
nl	:	12 i	12 i	11 bi	11	10	10	12	11

Nederland nam op deze indicator binnen de EU in 2001 de 8e plaats in.

10. Langdurige werkloosheid

Percentage langdurig werklozen (12 maanden of meer) als percentage van de totale beroepsbevolking

	2004	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992
eu25	4.1	4.0	3.9	3.8	3.9	4.1	4.5	5.0	:	:	:	:	:
eurozone	4.0	3.9	3.6	3.5	3.9	4.4	5.0	5.4	5.4	5.4	5.3	4.6	:
Nl	1.6	1.0	0.7	0.6	0.8	1.2	1.5	2.3	3.0	3.1	3.3	3.3	2.5

Nederland nam op deze indicator binnen de EU in 2004 de 7e plaats in.

11. Spreiding van regionale arbeidsparticipatie

Coëfficiënt van variatie in werkloosheidspercentages tussen regio's (NUTS 2 level) binnen landen

	2003	2002	2001	2000	1999
eu25	13.0	13.5	13.6	13.5	13.4
eurozone12	11.5	12.1	12.8	13.0	13.3
nl	2.4	2.2	2.3 p	2.2 b	2.3

Nederland nam op deze indicator binnen de EU in 2003 de 1e plaats in.

12. Totale broeikasgas emissies

Percentage verandering sinds uitgangsjaar en targets conform Kyoto Protocol / EU Council Decision voor 2008-2012 (in CO2 equivalenten). Geïndexeerd naar werkelijk uitgangsjaar = 100.

	2010	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991	1990
eu25	:	91.0 s	91.5 s	90.4 s	90.7 s	92.2 s	92.5 s	94.1 s	92.1 s	91.8 s	91.9 s	93.8 s	96.4 s	97.4 s
nl	94.0	100.6	101.7	100.4	100.1	105.3	102.6	110.2	105.7	104.4	103.8	102.5	102.7	99.5

Door de inwerkingtreding van het Kyoto Protocol en de flexibele mechanismen (waarmee landen een deel van hun reducties uit het buitenland kunnen inkopen) is de positie van Nederland binnen de EU positiever dan in de tabel is weergegeven. Volgens de laatste stand van zaken haalt Nederland met de aangekochte buitenlandse reducties haar Kyoto doelstelling van -6% t.o.v 1990.

13. Energieintensiteit

Bruto binnenlandse consumptie van energie gedeeld door BBP (constante prijzen, 1995=100) kgoe (kilogram of oil equivalent) per 1000 Euro.

	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991
eu25	209.49	206.51	209.71	208.76	214.94	224.16	227.58	234.98	230.39	231.34	239.89	:	:
eurozone12	188.18	184.89	190.04	188.63	191.97	196.61	198.34	202.69	199.02	198.13	203.62	202.91	207.02
nl	208.74	201.09	200.66	198.46	202.13	211.71	221.28	233.22	231.17	229.26	236.42	235.54	238.61

Nederland nam op deze indicator binnen de EU in 2003 de 8e plaats in.

14. Volume vrachttransport

Index van binnenlandse vrachtvervoer in verhouding tot BBP; gemeten in ton-km / BBP (in constante 1995 euro's), 1995=100

	2003	2002	2001	2000	1999	1998	1997	1996	1995	1994	1993	1992	1991
eu25	99.7	100.6 r	99.8	100.8	100.9	101.6	101.2	99.2	100.0	:	:	:	:
eurozone	103.2	105.3	104.5	104.7	103.9	103.2	101.2	99.7	100.0	94.7	90.8	92.2	93.0
nl	89.3 s	94.5	96.8	98.9	105.2	104.3	101.8	99.3	100.0	100.2	97.1	98.2	97.3

14 van de 25 EU-landen hebben in 2003 een daling doorgemaakt in de verhouding tonne-km/GDP t.o.v. 1995. Nederland is de op 5 na grootste daler. Deze daling is echter hoofdzakelijk het gevolg van de stijging van het GDP.

Legenda:

: = niet beschikbaar

f = voorspelling

s = Eurostat schatting

p = voorlopige waarde

b = breuk in serie

r = herziene waarde

i = door afwijkende onderzoekskarakteristieken
boeten de gegevens aan vergelijkbaarheid in

Bijlage 2: EMCO-indicatoren

Verschillen in werkloosheidspercentages voor groepen met een achterstand op de arbeidsmarkt

	2003	2004
Werkloosheidspercentage algemeen	5,3	6,4
Jongeren (15-24 jaar)	10,6	13,3
Vrouwen	6,1	7,3
Etnische minderheden	14,4	16,0
Laag opgeleiden	8,0	n.a.
Arbeidsgehandicapten	8,2	10,3

Bron: CBS

Vacatures per werkloze

	2003	2004
Vacatures (x 1,000)	109	118
Werklozen (x 1,000)	396	479
Vacatures per werkloze	0,28	0,25

Bron: CBS

Transparantie vacatures

	2005	2006
CWI-vacatures op Eures (%)*	na	100,0

* eind 2005 zullen alle vacatures bij het CWI standaard worden doorgeleid naar Eures

Sluitende aanpak* **

	2004
% jongeren zonder aanbod 'nieuwe start' na 6 maanden werkloosheid	83,0
% volwassenen zonder aanbod 'nieuwe start' na 12 mnden werkloosheid	63,0

* voorlopige cijfers obv instroom 2003; definitieve cijfers (incl. bemiddeling CWI) komen eind 2005 beschikbaar

** het betreft "indicator 8. new start (a)"

Instroom in langdurige werkloosheid *

	2004
% jongeren langer dan 6 maanden werkloos	26,0
% volwassenen langer dan 12 maanden werkloos	27,0

* voorlopige cijfers; definitieve cijfers komen eind 2005 beschikbaar

Verschillen in participatiegraden voor groepen met een achterstand op de arbeidsmarkt

	2003	2004
Participatiegraad algemeen	65,1	64,1
Jongeren (15-24 jaar)	42,6	39,8
Vrouwen	54,7	54,4
Etnische minderheden	48,6	47,5
Laag opgeleiden	47,1	n.a.
Arbeidsgehandicapten	43,9	42,4

Bron: CBS

Knelpunten arbeid en zorg

	2003	2004
Bevolking 15-64 jaar (x 1,000)	10.920	10.960
van wie:		
niet in staat tenminste 12 uur per week te werken vanwege zorg- of huishoudelijke taken (x 1,000)	681	n.a.
- niet in staat meer dan 11 uur per week te werken (x 1,000)	180	n.a.
- niet in staat te werken (x 1,000)	501	n.a.

Bron: CBS

Gebruik opvangvoorzieningen in % kinderen naar leeftijd* **

	2003	2004
0 t/m 2 jr in kinderopvang	24,0	26,0
3 jr tot leerplichtige leeftijd in kinderopvang	24,0	26,0
3 jr tot leerplichtige leeftijd in speelvoorziening**	65,0	65,0
4 t/m 12 jr in buitenschoolse opvang	6,0	7,0

* Nederland heeft geen statistieken beschikbaar conform de definitie van de EMCO-indicator.

** De leerplichtige leeftijd in Nederland is 5 jr, maar bijna alle kinderen gaan naar school vanaf hun 4^e verjaardag.

** Gebruik peuterspeelzalen betreft cijfer 2003, bron: Brancherapport Welzijn, VWS, 2005

Additionele informatie:

> Zwangerschaps- en bevallingsverlof: 16 weken, uitkering 100% loon (met maximum)

> Kraamverlof: twee werkdagen, betaald door de werkgever (100%)

> Ouderschapsverlof: 13 weken (voor vader en voor moeder), onbetaald. Op termijn te financieren uit levensloopregeling ('life course savings scheme') die op 1.1.2006 van kracht wordt. Dit is een fiscaal ondersteunde individuele spaarregeling voor werknemers, bestemd om onbetaald verlof te financieren.